

ИТИПАК

№ 6 (884), июнь, 2021 г.

2021-يىل، سپتەر 6 - سان (884)

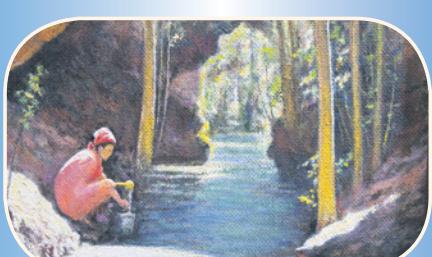
قىرغىزستان ئۇيغۇرلىرى «ئىتىپاڭ»
جەمئىيەتىنىڭ ئاممىئىي - سىياسى گېزىتى
Общественно - политическая газета
Общественного объединения уйгуро
«Иттипак» Кыргызской Республики

ئىتىپاڭ

ЫНТЫМАК

-Газета издается с марта 1994 года

В НОМЕРЕ:

Бүхىخان Эلاخуновага
бەغىشلانغان ەنжىuman
6-بەت.Uyghur akademiyasiniң ىيەن پەرسىسى
7-بەت.ئەخەمەتجان قاسىمىنىڭ
ئەسەرلىرىدىن 9 - 11 - بەقلەرМиграции уйгуров по
Центральной Азии
Стр.8.Персональная выставка
художника С. Бабаджанова
Стр.16.

В День защиты детей Президент КР Садыр Жапаров встретился с детьми

1 - ئىيۇن كۈنى پېزىدىنىت سادىر جاپاروۋ باللار بىلەن ئۇچراشتى

Президент Кыргызской Республики Садыр Жапаров 1 июня, в Международный день защиты детей встретился с детьми из малообеспеченных семей.

Садыр Жапаров провел для детей экскурсию в своем рабочем кабинете в Администрации Президента Кыргызской Республики, рассказал, как проходит его рабочий день.

Глава государства тепло побеседовал с детьми, поинтересовался их учебой, ответил на интересующие вопросы. Он сообщил, что в структуре Администрации Президента специально создан институт уполномоченного по правам ребенка для усиления работ по социальной защите детей.

«Для нас важно обеспечить юному поколению счастливое детство, крепкое здоровье, всестороннее развитие. В вашем возрасте самое главное — это хорошо учиться и получать знания. Став образованными профессионалами своего дела, перед вами будут открыты все двери, потому что образованному человеку все под силу. Будущее в ваших руках, я уверен, что вы станете достойными гражданами Кыргызской Республики. А мы со своей стороны сделаем все возможное, чтобы у вас было счастливое, беззаботное детство и успешная взрослая жизнь», — подчеркнул глава государства.

Садыр Жапаров призвал все государственные структуры, в том числе и органы местного самоуправления провести «дни открытых дверей» с участием детей и быть постоянно доступными для всех граждан.

Дети, прибывшие на встречу, рассказали Главе государства о своих планах на летние каникулы, любимых предметах и учебе в школе. Также они поделились вопросами личного характера.

После теплой беседы Президент Садыр Жапаров еще раз, поздравив их с праздником, вручил детям памятные подарки.

Официальный сайт Президента КР.

1-ئىيۇن كۈنى قىرغىز رىپىپېلىكىسىنىڭ پېزىدىنىتى سادىر جاپاروۋ باللارنى قوغداش خەلقئارا كۈنى بىلەن مۇھەتاج ئائىلىلەرنىڭ باللىرى بىلەن ئۇچراشتى. سادىر جاپاروۋ قىرغىز رىپىپېلىكىسى پېزىدىنىت ئادىمنىستراتىسىيەسىدە جايلاشقان ئۆزىنىڭ ئىش كابинېتى ۋە خىزمەت پائالىيىتى توغرۇلۇق باللارغا سۆزلەپ بەردى. دۆلەت باشلىغى باللار بىلەن قىزغىن سۆھىبەتلىشىپ، ئۇلارنىڭ ئوقۇشلىرىغا جاۋاپ بەردى. سادىر جاپاروۋ پېزىدىنىت ئادىمنىستراتىسىيەسىنىڭ سترۇكتۇرىسىدا باللارنى ىجتىمائىي جەھەتتىن قوغداش ئىشلىرىنى كۈچەيتىش ئۇچۇن مەحسۇس باللارنى ھىمایە قىلىش ۋاكالەتلىك ئىنسىتتۇتۇنىڭ قۇرۇلغانلىغى توغرۇلۇق خەۋەرنى سۆزلەپ بەردى. «كېلەچەك سىزلەرنىڭ قولۇڭلاردا، سىزلەر قىرغىز رىپىپېلىكىسىنىڭ مۇناسىپ پۇخرالرى بولۇشىڭلارغا مەن ئىشىنىمەن. بىز سىزلەرنىڭ بەختىلىك باللار بولۇشىڭلارنى ۋە كېلەچەكتىكى مۇۋاپىيەتلىك ئۇچۇن بارلىق مۇمكۈنچىلىكەرنى قولىمىزدىن كېلىشىچە ياردىم قىلىمىز» - دېدى دۆلەت باشلىغى. بۇ ئۇچرۇشۇغا كەلگەن باللار دۆلەت باشلىغى يازلىق تەتلىلەرde پالانلىغان ئىشلىرى، ئۆزلىرىنىڭ ياخشى كۆرىدىغان ئوقۇش پەنلىرى ۋە مەكتەپلىرىدىكى ئوقۇشلىرى توغرىسىدا، شۇنداقلا ئۆزلىرىنىڭ شەخسىي سۆئاللىرى ئۇستىدە تۆختالدى. بۇ قىزغىن ئۇچرۇشۇشىن كېيىن پېزىدىنىت سادىر جاپاروۋ باللارنى يەنە 1-ئىيۇن باللار بايرىمى كۈنى بىلەن تەبرىكىلەپ، ئۇلارغا ئەستىلىك سوغىلارنى تاپشۇردى.

قىرغىز رىپىپېلىكىسىنىڭ
پېزىدىنىتىنىڭ رەسمىي سایتى

«Умут юлтузлири» - «Звезды надежды»

5 июня 2021 года в кафе «ДИ-2» прошло награждение участников международного онлайн конкурса «Умут юлтузлири», проводимого среди уйгурских школьников и подростков.

В церемонии награждения принимали участие председатель Общества уйголов «Иттипак» КР Аскар Касымов, представитель Международного Конгресса женщин уйгурок «Бирлик» в Кыргызстане Чашмям Мухтарова, редакция газеты «Иттипак»: главный редактор Зумрат Рузиева, зам.редактора Абдурахим Хапизов, члены кыргызстанского филиала Конгресса женщин-уйгурок, участники конкурса и их родители, всего около 30-ти человек.

Инициаторами и организаторами онлайн конкурса выступил Международный Конгресс женщин уйгурок «Бирлик». В данном онлайн конкурсе приняли участие около 300 ребят из Казахстана, Кыргызстана, Турции, США и некоторых европейских стран. Онлайн конкурс проводился весной прошлого года, были подведены итоги, но церемонию награждения участников провести не удалось из-за распространившейся пандемии «Ковид-19». В 2021 году учитывая, что ситуация в Кыргызстане стала стабилизироваться и карантинные меры были ослаблены, принято решение наградить участников конкурса.

Конкурс «Умут юлтузлири» проводился с целью популяризации родного уйгурского языка среди подрастающего поколения, а также воспитания будущих лидеров и патриотов страны. Конкурс проводился по четырем номинациям: поэзия, народные танцы, изобразительное ис-

кусство, спорт. Несмотря на то, что из Кыргызстана принимали участие только 6 подростков, они достойно представили свою страну во всех четырех номинациях. Фазия Касымова выступала в номинации «Изобразительное искусство» и заняла почетное 1-е место, Лейла Касымова

в категории детей до 5-ти лет.

На церемонии награждения Чашмям Мухтарова поблагодарила участников конкурса за их старание, а также упомянула о проблеме изучения уйгурского языка среди подрастающего поколения. В свою очередь председатель ООУ КР «Иттипак»

ви к родному языку и культуре.

В целом мероприятия прошли с большой теплотой и воодушевлением. Участники были награждены памятными призами, медалями от Международного Конгресса женщин уйгурок «Бирлик» а также почетными грамота-

заняла 3-е место в номинации «Народные танцы», также в этой номинации участвовала Гузаль Манликова. Сабина Рахимова выступила в двух номинациях – «Поэзия» и «Уйгурский танец», Алимжан Юнус Розаматов принимал участие в номинации «Спорт» и завоевал «Приз зрительских симпатий», также в конкурсе принимала участие самая юная конкурсантка Суна Гульбахар

Аскар Касымов выразил благодарность организаторам и участникам конкурса и отметил значимую роль женщин в воспитании патриотизма и морально-этических ценностей среди подрастающего поколения. Одна из активных членов Конгресса женщин Нилифар Хашимова выразила огромную благодарность родителям, воспитывающим детей и внуков в духе патриотизма и люб-

ми и благодарственными письмами от Общества уйголов «Иттипак» КР торжественно вручил председатель Общества Аскар Касымов.

Проводимые мероприятия, несомненно, дают значительный толчок в развитии, интереса и любви к родному языку и уйгурской культуре.

Феруза
Фото Абдурахима
Хапизова

Международный день защиты детей.

1 июня в Кыргызстане отметили Международный день защиты детей. Уйгуры, проживающие в Кыргызстане, тоже отмечают праздник в этом году, несмотря на угрозу коронавируса.

В каждой этнической общине 1 июня были организованы концерты и

игры, посвященные Международному дню защиты детей. Сообщество уйгуротов КР наряду с другими этническими группами, приняло участие в мероприятии в своей общине. Так-

же в этот день молодежная группа Общества «Иттипак», входящего в состав Ассамблеи народа Кыргызстана, приняла активное участие в благотворительной деятельности, разнося подарки детским домам и передавая их детям.

Соб.корр.

Иттипак

Главный редактор: باش مۇھەممەد رۇزىيەۋا زۇمۇرەت رۈزبېڭىز

Зам.редактора: مۇھەممەد سەھىپلەرىدىكى ماتېراللارنىڭ جاپاركىرىنىڭ
Акбаржан Баудунов ئەكىرچان بازۇقۇن
Абдурахим Хапизов ئابدۇرخەن ھابىزى

Редакция:

Мұзаттархан Курбанов مۇھەممەد تەجىن ياسىنۇو
Мухаммеджан Ясынов ئۇنىسمان تۈزۈدىبىش
Осман Түрдиев دەزىيەنلىرى -

Дизайнер - فېرىستالشىكى:
верстальщик: زۇمۇرەت رۈزبېڭىز
Зумрат Рузиева

Набор текста: تېكىتىمىز نابۇر قىلغان: گۈزىتىمىز سەھىپلەرىدىكى ماتېراللارنىڭ جاپاركىرىنىڭ
Зайтунна Рузиева زەيدۇنەم رۈزبېڭىز

تەھرىر ھەبىئىتى: مۇھەممەد رەجان قۇربانۇو

مۇھەممەتچان ياسىنۇو

مۇھەممەتچان ياسىنۇو

مۇھەممەتچان ياسىنۇو

مۇھەممەتچان ياسىنۇو

مۇھەممەتچان ياسىنۇو

مۇھەممەتچان ياسىنۇو

Учредитель:

Общественное объединение

йыгуртов «Иттипак»

Кыргызской Республики

ساهىبى:

«ئىتتىپاك» جەھەمەيتى

Свидетельство о перерегистрации 682,

серия ГРП, номер 000833

Министерство юстиции КР

Отпечатано в типографии

«Центр поддержки СМИ».

Заказ №1342, тираж 3300

г. Бишкек, АНК,

Дом Дружбы,

ул. Пушкина, 78

инд.: 720040

Тел.: 62-04-50

66-40-04

В г. Анкара состоялась церемония официальной встречи Президента КР Садыра Жапарова с Президентом Турции Реджепом Тайипом Эрдоганом

9 июня в г. Анкара состоялась церемония официальной встречи Президента КР Садыра Жапарова с Президентом Турции Реджепом Тайипом Эрдоганом

Кортеж с Садыром Жапаровым в сопровождении Почетного конного караула подъехал ко Дворцу Президента, где его встретил Реджеп Тайип Эрдоган.

Главы государств поприветствовали друг друга, после чего прозвучали гимны Кыргызстана и Турции.

После рапорта командира Почетного караула, лидеры Кыргызстана и Турции прошли вдоль строя Почетного караула, Президент КР Садыр Жапаров поприветствовал Почетный караул на турецком языке: «Мерхаба, аскер!».

Затем главы государств представили членов своих официальных делегаций и совместно сфотографировались на фоне государственных флагов.

В завершение церемонии официальной встречи Садыр Жапаров и Реджеп Тайип Эрдоган перешли в офис Президента Турции для проведения переговоров в формате тет-а-тет.

В рамках официального визита Президента Кыргызской Республики Садыра Жапарова в Турецкую Республику подписан ряд документов, направленных на укрепление и развитие кыргызско-турецкого двухстороннего сотрудничества в различных сферах.

Кроме того, подписа-

ны следующие документы:

- Соглашение между Кабинетом Министров Кыргызской Республики и Правительством Турецкой Республики в области защиты и карантина растений;
- Меморандум о взаимопонимании между Кабинетом Министров Кыргызской Республики и Правительством Турецкой Республики в области авторского права и смежных прав;
- Соглашение между Кабинетом министров Кыргызской Республики и Правительством Турецкой Республики;
- о сотрудничестве в области культуры;
- Соглашение между Кабинетом Министров Кыргызской Республики и Правительством Турецкой Республики об учреждении и функционировании культурных центров;
- Меморандум о взаимопонимании и сотрудничестве в области молодежной политики между Министерством культуры, информации, спорта и молодежной политики Кыргызской Республики и Министерством культуры и туризма Турецкой Республики;

Открылись курсы уйгурского языка.

Общество уйголов КР «Иттипак» организовало курсы по изучению уйгурского языка для всех желающих независимо от возраста и национальности. Занятия проводятся на бесплатной основе, утром и вечером, три раза в неделю в офисе ООУ КР «Иттипак».

Возможность изучения уйгурского языка, который является родным для более 60 тысячного уйгурского населения республики, стало крепким подспорьем в деле сохранения культуры, обычая, традиций и национальной идентичности уйгурского народа. Занятия проводятся на высоком уровне: используются технические средства обучения, красочные раздаточно-дидактические материалы, интегрированные формы на уроках. Все это усиливает желание изучать родной язык и с удовольствием посещать данные занятия. Следует отметить, что уже сформированы две группы учащихся, одна в утренние часы и другая вечером.

Преподают уйгурский язык мастера своего дела: кандидат филосовских наук Акбаржан Баудунов и главный редактор газеты «Иттипак» Зумрат Рузиева. Оба преподавателя имеют ценный опыт преподавания уйгурского языка. При обучении родному языку они руководствуются методическими пособиями, а также своими личными наработками, что непременно отражается на качестве занятий. По словам Зумрат Рузиевой, уйгурский язык, который является родным для слушателей курса, преподается начиная с самых азов. Ребята изучают два вида письменности: кириллицу и уйгурсую вязь, грамматику и стилистику также в обучении уделяется внимание и разговорной речи.

В беседе со слушателями курса отличаются воодушевление, радость и даже некоторая гордость

в том что, они начали изучать свой родной язык. Одна из учениц Нигара выразила огромную благодарность Обществу уйголов КР «Иттипак», а также своим учителям за возможность прикоснуться к родной культуре и изучению родного языка.

По словам преподавателя Акбаржана Баудунова, планируется более интенсивное развитие курсов с усложнением программы распределяя ее на более длительный срок.

Ребята обучаются не только каллиграфическому письму, но и печатают на уйгурской вязи в своих сотовых телефонах, отправляют различные сообщения, выполняют домашнюю работу, закрепляют и отрабатывают навыки. По окончании курсов Общество надеется воспитать истинных патриотов своей страны и народа.

Феруза
Фото Абдурахима
Хапизова

Париж, Лондон, Берлиндиму Бейжиң Олимпик мусабиқисига қарши намайишларни өткүзүлди

23-июнь күнү «Хәлиқара Олимпик күни» мунасивити билән Европидики көплигөн дөләтләрдә Бейжиң Олимпик мусабиқисига қарши намайишлар өткүзүлди.

ДҮК нин тәшбүсү билән «Хәлиқара Олимпик күни» болған 6-айнин 23-күни көплигөн дөләтләрдә 2022-жиллик Бейжиң қишилик Олимпик мусабиқисига қарши намайишлар өткүзүлди. Бу күни Швейцарияның Лозанна шәһиридике Хәлиқара Олимпик комитетиниң бинаси алдиды зор көләмлик намайиш өткүзүлгендин ташкири, Европидики бир кисим чоң шәһәрләрдүү «иркүй кирғинчилік Олимпигини бойкот килауды» - деген шуар аст�다 намайишлар елип берилди.

Франция уйғур бирлигі тәшкілаты тәминлигән учурларға қариганда, 23-июнь күни Париждикى мәшнүр Бастилия мәйданында уйғурлар, тибәтликләр вә башка қишилик һокук тәшкілатлари бирліктә Хитайға қарши намайиш елип барған.

Мәзкүр тәшкілатниң рәиси Алим Өмәр әпәнди зияритимизни қобул кылғанда, Париждикى бу намайишкә 10 дин артук тәшкілатниң әзалириниң иштирак күлгөнлигини тилға алды. Бу тәшкілатниң маляя мәсъули Сүбәи әпәндиму Париждикى намайишкә уйғурлар вә тибәтләрни қоллайдыган йәрлик ахалиләрниң қатнашқанлигини әскәртти. Франция уйғур бирлиги

тәшкілатиниң күргүчи әзаси вә сабык рәиси Экбәр Йұсуп әпәнди болса бу қетимки намайишниң Хитайға қарши ғәзәп--нәпрәткә толған бир намайиш болғанлыгини баян килди.

ДҮК Лондон шәһиридиму 2022-жиллик Бейжиң қишилик Олимпик мусабиқисига қарши бирләшмә намайиш елип берилған.

ДҮК Лондон ишханисиниң мудири Рәнимә Махмут ханимниң билдүрүшічә, бу намайышка уйғурлар, тибәтләр вә бир кисим қишилик һокук тәшкілатларының әзалири қатнишип, Хитайниң қишилик һокук дәпсәндичиликлирины, уйғурлар үстидин жүргүзиватқан иркүй кирғинчиліклирины қаттық әйиплигән.

Германия пайтәхти Берлин шәһиридиму 23-июнь күни бирләшмә намайиш болуп өткән. ДҮК Берлин ишханисиниң мудири Ғююр Курбан әпәнди бу һәктә тохталғанда, Берлиндикى бу намайишниң наһайити тәсирлик, жаңылыш елип берилғанлыгини тәқитлиди.

ДҮК рәhbәрлириниң билдүрүшічә, «Хәлиқара Олимпик күни» болған 6-айнин 23-күни ДҮК нин тәшбүсүса бинаэн дунияның һәркайсы әллиридики 40 тин артук деләттә бирла күндө 2022-жиллик Бейжиң қишилик Олимпик мусабиқисига қарши бирләшмә намайиш уюштурулған.

Әкрәм, ихтиярий мухбир,
2021-06-24

Встреча со студентами Оксфордского университета

Председатель Всемирного конгресса уйголов Долкун Иса выступил с докладом о нынешнем положении уйголов Восточного Туркестана в знаменитом Оксфордском университете.

10 июня президент Союза студентов Оксфордского университета, одного из самых престижных университетов мира в Великобритании, пригласил г-на Долкуна Ису рассказать о текущей ситуации положения уйголов Восточного Туркестана.

По словам председателя, Союз студентов Оксфордского университета впервые пригласил уйгурских политических активистов. На этой встрече г-н Долкун Иса, рассказывая о своем прошлом, подробно подчеркнул о нынешней общей ситуации в Восточном Туркестане.

Он сказал, что был очень благодарен, что его пригласили на эту встречу, и что данная встреча прошла очень интересно в форме вопросов и ответов.

В конце выступления г-н Долкун Иса пояснил, что в будущем эти молодые люди, присутствующие на встрече вырастут и станут одними из самых влиятельных людей в политической и экономической жизни в Великобритании и в

мире и смогут понять общую ситуацию в Восточном Туркестане.

Акрам

P. S.
Оксфордский университет (англ. University of Oxford) — британский университет в городе

Демонстрация против проведения зимних Олимпийских игр 2022 года

23 июня в Осло, столице Норвегии, прошла акция протеста в знак бойкота и протеста против зимних Олимпийских игр 2022 года в Пекине. Демонстрация была организована Норвежским уйгурским комитетом.

Такие организации, как Норвежский уйгурский комитет и Норвежский медицинский комитет, а также Нор-

вежский олимпийский комитет, учрежденный 23 июня 1894 года, объявил 23 июня 1987 года Международным олимпийским днем. С тех пор олимпийские комитеты разных стран отмечают этот день различными мероприятиями.

Во время демонстрации Бахтияр Омар, один из официальных представителей Норвежского уйгурского ко-

вежский Гонконгский комитет принял участие в демонстрации в Осло, столице Норвегии.

В демонстрации, которая проходила перед норвежским олимпийским зданием в Осло, также приняли участие местные норвежцы.

Накануне демонстрации г-н Самет Абла, член Норвежского уйгурского комитета подробно рассказал о демонстрации.

Как оказалось, Международ-

митета, и г-н Пархат Якуб приняли наш визит и проинформировали нас о демонстрации.

Зимние Олимпийские игры 2022 года, которые будут организованы властями Пекина, были названы «Олимпийскими играми, посвященными резне геноцида», и США единодушно одобряют бойкот и противодействие им.

Уйгурай,
внештатный
корреспондент, 24.06.2021

Оксфорд, Англия. Один из старейших университетов в мире, первый англоязычный университет на Британских островах. Хотя точная дата основания университета неизвестна, есть сведения, что обучение там происходило уже в 1096 году. Входит в группу «старинных университетов» Великобритании и Ирландии, а также в элитную группу «Рассел» лучших 24 университетов Великобритании. Обучение платное. Оксфордский университет занимает лидирующие позиции в престижных рейтингах университетов мира, в рейтинге The World University Ranking 2016—2020 годов университет занял 1 место в мире.

Үйгүр сот коллегиясинаң тунжыңи нөвәтлик гуваһлиқ аңлаш жигини ахирлашты

Энглия пайтәхти Лондон шәһиридә «Уйғур сот коллегияси» 4-июнь күнидин башлап гуванълик аңлаш жигини өткәзгән еди. 7-июнь күни мәзкур жигин мувәппәкىйәтлик ахирлаشتı.

Төрткүндавамлашқан бужигинда дунияниң һәркайси жайлиридин келип «Уйгур сот коллегиясинин» жигинига нәк мәйдандин қатнашқан вә тор арқилик қатнашқан гуваһчилар, мутәхәсиссләр Хитай һакимийитиниң уйгурларга қаратқан зулумлири һәккидә наһайити мүһим дәлил-испатларни оттуриға қоюшты.

«Уйгур сот коллегиясинин» мәзкур жиғин һәккىдикى ба-янатида көрситилишичә, «Уйғур сот коллегиясинин» мәксити - Хитай һөкүмитиниң уйғуларға каритилған кишилик нокуқ дәпсәндициликлери гә даир топланған дәлил-испатлар вә бу қетим өткүзүлидиган гуваһлик аңлаш жиғинидики гуваһчиларниң гуваһлыгына аласан Хитай һөкүмитиниң «иркىй қирғинчилік» жәнайити үстидин қарар чикириштин ибарәт.

Мәзкур жиғинға нәқ мәйдандин вә тордін жәмий 40 әтрапида гуваһчи вә мутәхәссисләр қатнашты. Лагер шаһитлири «Үйғур сот коллегиясинин» адвокатлири, профессорлири вә путүн дунияниң алдида лагерда өзлири беваситә бешидин өткәзгән қорқунучлук қийин-қистақ вә инсан қелипидин чиққан хорлукларни анлатти.

Гувाहчиларниң вакиә йүз бәргән жил, ай, күн, тилға алған кишиләрниң исимлири билән наһайити тәпсилій бәргән гуваһликleri, мутәхәссисләрниң ишәнчлик мәнбәләр арқылы Ҳитай һакимийитиниң Үйғур районыда жүргүзүватқан сәясити һәккىдикى тәкшүрүшлири, бәргән испатлар һәккىдә адвокатларниң инчикә, жыйдий соаллири вә берилгән жараблар пүтүн дунияга таркитилди. Униндин башқа Дуния үйғур қурултейи вә «Үйғур әдлийә архиви» хадимлириму бирлишип «Үйғур сот коллегияси» ечиливатқан нәқ мәйдандин бу тарихий минутларни өзлириниң ижтимайи таратқу бәтлири арқылы тарқатти.

Төрт күн жәриянида «Уйғур сот коллегияси» дә оттуриға қоюлған ис-
патлар һәрхил тилдики хәликаралик
әхбарат васитилиридә баш бәттин
орун алди. Хитайниң дөләтлик ах-
барат қаналлири болса «Уйғур сот
коллегиясигө», бу гуванлиқ аңлаш
жигинига қатнашқан гуванчилар
вә мутәхәссисләргә қаратқан
бүзүмлірини тохтатмиди.

нүжумлирини тохтатмиди.
Хитайниц бесимлирига
қаримастин гуванчилар дәл вактида
жигинға қатнишип гуванлық бәргән
болуп, 5-июнь күни чүштин бурун
Рәйчил Харрис, Райн Тум қатарлик
төрт мутәхәссистан тәркиб тапқан
бир группа «Шинҗандықи дәләт

зораванлиги» дегэн темида нахайити этраплик доклад бэрди. Бу доклад нэхкдэй кейинки программимизда тэпсилий мэлумат беримиз.

Чүштин кейин лагер шаһитлиридин Зумрәт Давут, Турсунай Зиявудун ханим, аилиси һәккидә гуваһың бәрди. Бумәрйәм Рози, Шәмшинур Абдуғопур вә мутәхәссис Дәвид Тиран гуваһың бәрди вә адвокатларниң соаллириға жавап бәрди.

6-иоңь лагерь шаһитлиридин
Меңригүл Турсун, Гүлбаһар
Желилова, Гүлбаһар Найтиважи
вә Уйғур һәрикити тәшкилатиниң
рәиси Рушән Аббас қатарликлар
гуваһылый бәрди. Өзиниң вә
аилисиниң бешига кәлгән пажиәләр
һәккидә Һәбібуллаһ Әхәт, Өмәр
Рози һәмдә бирқанчә лагерниң
орнини сұнъий һәмраһ арқилық
байқыган Австралия стратегия
тәтқиқат мәркизиниң тәтқиқатчиси
Нәйсен Русир қатарликлар
гуваһылый бәрди. Шуның билән бир
вакитта улар йәнә адвокатларниң
соаллирига жаваб берди.

7-июнь күни йәнә наһайити мүһим гуваһчилар нәқ мәйдандин вә тор арқылы коллегияның жиғиниға қатнишип, гуваһлық бәрди. Бүгүнки гуваһликқа қатнашқанлардин нәврә һәдиси Мәһирә Якуп һәккидә Нি-рола Элима аилисидин төрт киши түрмігә ташланған Нурсимангұл Абдурешит, пүтүн аилиси бойичә Хитай һакимийитиниң һәр түрлүк сәясәтлириниң курбанлири болған мәликизат Һәбібул вә Мәһмәт Тәвәккүл, вәзийәт анализчи-си Руқыйә Турдуш вә тәтқиқатчи Адриян Зениз қатарлыklар бар.

Адриан Семёнов-Катаринский, кандидат юридических наук, доцент кафедры уголовного права и криминологии Южно-Уральского государственного университета, член Ученого совета по проблемам уголовной политики и правоприменения при Академии юриспруденции Российской Федерации.

«Уйгур сот коллегиясинин» тунжи қетимлиқ губаһылық аңлаш жиғини шунин өзінде билән ахирлашқан болуп, «Уйгур сот коллегиясинин» рәиси, жиғин риясәтчесі Жеффри Найс иккінчи қетимлиқ төрт күнлүк испат аңлаш жиғинин 10-сентәбрдә өткүзүлидиғанлигини уқтурды.

«Уйгур сот коллегияси» хадимлири сентәбргичә гуваһчилар тәминлігән материалларни қайта тәкшүрүп чиқиду. Жиғинға қатнашқан гуваһчилардин кәм калған материаллар болса қайта әвәтишини, башқа гуваһлық беришни халайдығанлар болса «Уйгур сот коллегияси» билән алақылашса болидығанлыгини ескәртип етти.

Жукирида тилға алған барлық гуваһчиларниң язма гуваһлиги «Уйғур сот коллегиясинин» төр бетигә қоюлған болуп, төрт күнлүк нәқ мәйдандин тарқитилған син көрүнүши «Уйғур сот коллегиясинин» ютуб канилида сакланған.

*Нуриман, Лондон,
РФА 7.06.2021*

«ئۇيغۇر سوت كوللىكىيەسى» نىڭ تۇنجى نۆۋەتلىك
گۇۋاھلىق ئائىلاش يىغىنى ئاخىرلاشتى

ئەنگلەلەيە پايتەختى لۇندون شەھىرىدە «ئۇيغۇر سوت كوللىكىيەسى» 4 - ئىيۇن كۈنىدىن باشلاپ گۇۋاھلىق ئاڭلاش يىغىنى ئۆكۈگەن ئىبىدى. 7 - ئىيۇن مەزكۇر بىغىن مۇۋەپەپ قىيەتلىك تاخىرلاشتى.

تۆت كۇن داۋاملاشقان بۇ يىغىندا دۇيىيانىڭ ھەرقايىسى جايلىرىدىن كېلىپ «ئۇيغۇر سوت كوللىكىيەسى» نىڭ يىغىنغا نەق مەيداندىن قاتناشقاڭ ۋە تور ئارقىلىق قاتناشقاڭ گۇۋاھچىلار، مۇتەخەسسىسلەر خىتاي ھاكىميتىنىڭ ئۇيغۇرلارغا قاراتقان زۇلۇمىرى ھەققىدە ناھايىتى مۇھىم دەلىل ئىسپاتلانىنى ئوتقۇرۇغا قويۇشتى.

«ئۇيغۇر سوت كوللىكىيەسى» نىڭ مەزكۇر يىغىن ھەققىدىكى بىياناتىدا كۆرسىتىلىشچە، «ئۇيغۇر سوت كوللىكىيەسى» نىڭ مەقسىتى خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇرلارغا قاراتىلغان كىشىلىك هووقق دەپسەندىچىلىكلىرىگە دائىر توبىلانغان دەلىل - ئىسپاتلار ۋە بۇ قېتىم ئۇتكۈزۈلدۈغان گۇۋاھلىق ئاڭلاش يىغىندىكى گۇۋاھچىلارنىڭ گۇۋاھلىغۇ ۋاساسەن خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ «ئىرقلەي قىرغىنچىلىق» جىنaiتى ئۇستىدىن قارات چىقىرىش ئېكەن.

مەزكۇر يىغىنغا نەق مەيداندىن ۋە توردىن جەمئى 40 ئەتراپىدا گۇۋاھچى ۋە مۇتەخەسسىسلەر قاتناشتى. لاگىرى شاھىتلەرى «ئۇيغۇر سوت كوللىكىيەسى» نىڭ ئادۇۋەكاللىرى، پەروپىسىزلىرى ۋە بۇقۇن دۇيىيانىڭ ئالدىدا لاگىرىدا ئۆزلىرى بىۋاستە بېشىدىن ئۇتكۈزۈگەن قورقۇنچىلۇق قىيىن - قىستاق ۋە ئىنسان قىلىپدىن چىققان خورلۇقلىارنى ئاڭلاشتى.

خواهشلار دەن واسىدا يېغىچى قاتىسىپ
گۇۋاھلىق بىرگەن بولۇپ، 5-ئىيون
كۈنى چوشتىن بۇرۇن رېيچىل خارىس،
رايسن تۇم قاتارلىق تۆت مۇتەخەسسىستان

Алмутыда тонулған алимә вә педагог Бұвихан Әлахунованиң 90 жыллығи хатириләнді

Әйни вақитларда Қазақстанда уйғурларниң илим-пән, әдебият, мәденийәт, сәнъет, ишләп чиқириш, йеза-егилиги вә башқиму саһәләрдә чоң утуқлар қазинип, пәкәт Қазақстандилә әмәс, бәлки униң сиртидиму тонулған шәхсләрниң болғанлиги мәлум. Уларниң ичидә көплігән аял кишиләрму болған. Шуларниң бири Қазақстандикимаарип әлачиси, Қазақстан жүмһүрийитиниң хизмет көрсөткән хадими, педагогика пәнлириниң доктори Бұвихан Әлахунова болуп, у узун жиллар давамида миллій маарип мәсилелерни билән шүғулланған еди.

Йекинда, йәни 29-майда Қазақстандикى үйғурлар әнә шу Бұвихан Әлахунованиң туғулғанлигиниң 90 жыллығини хатириләп, илмий муһакимә жиғинини өткәзди. Егилишимизчә, мәзкур жиғин Қазақстан хәлқи Ассамблеяси йенидикى Жүмһүрийәтлик үйғур этно-мәденийәт мәркизи, униң Алмута шәһәрлік шебиси, мәркәз йенидикى Қазақстан үйғур яшлар бирлиги вә Абай намидикى Қазақ миллій педагогика университети тәрипидин уюштурулған. «Бұвихан Әлахунованиң илмий мираси: Алимә әмгәклиригә йеңичә көз қараң» дәп аталған бу илмий муһакимә жиғиниға алимлар, магистрлар, оқытқучилар, язғучилар, мәрһумниң урук-туққанлири вә һәр хил жәмийәтлик тәшкиллаттарниң вәкиллири қатнашты.

Тор арқылы өткән жиғинға риясәтчилик қылған Йеза егилиги пәнләр академиясиниң академиги, профессор, Қазақстан үйғур этно-мәденийәт мәркизи йенидикى алимлар кенишиниң рәиси Мәсимжан Вилямов жиғинниң баш мәксити вә әһмийити һәккідә қысқичә тохталди. Андин кейин сөзгә чиқкан Қазақстан парламенти Алий кенишиниң әзаси, Қазақстан хәлқи Ассамблеяси кенишиниң әзаси, Жүмһүрийәтлик үйғур этно-мәденийәт мәркизиниң рәиси Шаһимәрдан Нурумов Қазақстан үйғурилериниң һәр саһәләрдә үткән утуқлирини тәкитләп, бүгүнки күндө, болуп-му миллій маарип мәсилелеригә чоң диккәт белүнүватқанлигини тәкитлиди. У Бұвихан Әлахунованиң Қазақстан үйғур маарипиға қошқан төһисини жуқири баһалап, униң

ишини йәниму давамлаштурушинң кейинки әвлатлар үчүнму мүним екәнлигини билдүрди.

Жиғинда Жүмһүрийәтлик үйғур этно-мәденийәт мәркизиниң башшарма әзалири Бұвихан Әлахунованиң наяты вә илмий-педагогикилик паалийитигә тохтилип, илмий муһакимә жиғининиң ишиға мувәппәккүйәтләр тилиди.

Сөзгә чикканлар ичидә

доктори Һакимжан Һәмраев «Алимә Бұвихан Әлахунова тәтқиқатлирида әдебиятни оқутуш мәсилелерни» мавзулирида доклад қилишти.

Жүмһүрийәтлик үйғур этномәденийәт мәркизи рәисиниң орунбасари, «Үйғур авази» гезитиниң баш муһәррири Йершат Әсмәтов әпәнді мундак деди: «Әнжүман наһайити мүһим әһмийәткә егә. Бу әнжүманни пәкәт көрнәклик алымимиз, жәмийәт

әрбабимиз Бұвихан ана Әлахунованиң тәвәллуди сүптидила қобул қылмаймыз. Бу әнжүманни бүгүнки үйғур маарипиниң, үйғур хәлқиниң мәнивиң наягиниң келәчәктә тәхиму ронақ тәпишиниң, шуның билән биллә яш әвлатқа әвлатлар варислигиниң синиши үчүн чоң әһмийәткә егә болидиган наһайити мүһим паалийәт дәп несаплаймән.»

Жиғинда сөзгә чиккан Бұвихан Әлахунованиң кәсипдашлири вә шагиртлири Ибадет Жаһанова, Зерип Молотов, Камалдин Мәңсүров, Заһидәм Шакирова, кизи Рошәнгүл Мәшүрова вә башқилар

мәзкур орнини пүттүрүп, Үйғур наһийәсиниң Қәтмән йезисиди оттура мәктәптә үйғур тили вә әдебияти пәниниң муәллими болуп ишилгән. Бұвихан Әлахунова 1958-жили Қазақстан маарип министрлигиниң бүйруги билән Алмута шәһиридики

Ибраїл Алтинсарин намидикى педагогика пәнлири илмий-тәтқиқат институтиға хизметкә орунлашқан. Бу йәрдә аспирантурини тамамлап, илмий хадим болуп ишилгән. 1972-жили у атақлы алимлар Малик Фабдуллин вә Мурат Һәмраев рәhbәрлигидә «Өмәр Мұхәммәдийниң наяты вә ижадийитини оқутуш методикиси» мавзуусида илмий әмгигини қорғап, үйғурлар арисидин биринчи болуп педагогика пәнлириниң доктори илмий дәрижисигә еришкән. Бұвихан Әлахунова үйғур әдебияти бойичә көплігән программа, дәрислик, методикилық қолланмилар вә үйздин ошук илмий мақалиларниң автори, бир қатар һөкүмәт мукапатлириниң саһиби. У 2013-жили 82 йесида аләмдин өткән.

Ойған

Бұвихан Әлахунова (1931-2013)

мәрһумәниң сиңлиси, Қазақстан маарип әлачиси, пешкәдәм устаз Нурванәм Әлахунова Бұвихан Әлахунованиң Қазақстаннин мәшһүр шәхслири қатарыда өзигә мұнасип орнини егиләйдіғанлигини оттуриға қойди.

Жиғинда Абай намидикى қазақ миллій педагогика университетиниң шәрқ филологияси вә тәржимә бөлүминиң доценти, филология пәнлириниң доктори Руслан Арзиеев «Бұвихан Әлахунова мәктәпләрдә Өмәр Мұхәммәдийниң наяты вә ижадийитини оқутуш һәккідә», йәнә шу оқуш орниниң чоң оқытқучиси, филология пәнлириниң доктори Шайрәм Баратова «Бұвихан Әлахунованиң маарип һәм илм-пән саһәлиригә қошқан һәссиси», Мурат Һәмраев намидикى 150-оттура мәктәпниң үйғур тили вә әдебияти пәнлириниң мүәллими, филология пәнлириниң

мәрһумәни паалийәтни уюштурғучиларға миннәтдарлық билдүрүшти.

Зияритимизни қобул қылған Абай намидикى Қазақ миллій педагогика университетиниң Шәрқ филологияси вә тәржимә бөлүминиң чоң оқытқучиси, филология пәнлириниң доктори Шайрәм Баратова ханим мундак деди: «Мұстәқил Қазақстан жүмһүрийитидә хәлқимиз үчүн яритиливатқан шараит-пурсәтләрни чонқур һес қылған алимә Бұвихан Әлахунова йолдиши Һаким Мәшүров билән бирліктә көплігән мәктәпләрдә үйғур синиплирини ечиш, үйғур тилида билим берилдиган мәһкимиләргә балиларни жәлб қилиш охшаш хәлқимиз тәғдиригә айт мүһим иш-чариләрни әмәлгә ашурди. Миллій маарипимиз жанкөйәрлириниң бу паалийити бүгүнки күндиму шагиртлири арқылы давамлишиватқанлиги,

Этапы миграции уйгуро по Центральной Азии в XVIII-XIX вв.

Абдурахим Хапизов,

старший преподаватель Бишкекского государственного университета им. К. Карасаева, историк, магистр политических наук

В Киргызской Республике проживает более 100 национальностей. Согласно официальной переписи населения последних лет, численность уйголов составляет около 60 тысяч, и среди народов нашей республики уйгуры занимают 5 место (после кыргызов, узбеков, русских и дунган).

В годы сталинских репрессий в 18-30 годах прошлого века большинство уйголов чтобы спасти свою жизнь записались узбеками и на другие национальности. Среди историков, политиков, демографов и писателей в последнее время широко обсуждаются вопросы численности уйголов в Центральной Азии. В марковском номере газеты «Иттипак» этого года была опубликована статья уйгурского поэта и журналиста Музаппархана Курбанова «Каким должно быть общее количество уйголов в Средней Азии и Казахстане?». В данной статье автор, ссылаясь на исторические факты показал, что общая численность уйголов в Средней Азии и Казахстане превышает в разы официальные данные о численности уйголов в данном регионе. По мнению автора статьи численность населения уйголов в данном регионе опирается на статистические данные переписи населения, 90-х годов прошлого века.

Что касается исторических этапов миграции уйголов, то эти периоды являются трагическими моментами в истории уйгурского народа.

Уйгуры-один из тюркских народов, оставивший глубокий след в Центральной Азии на протяжении многих веков, начиная с периода Огузхана.

В этой краткой статье рассматриваются этапы миграции уйголов по Центральной Азии в XVIII-XIX вв.

Вот уже 262 года уйгурский народ вел и ведет борьбу против иностранных неоколонизаторов.

После маньчжуро-китайского вторжения в Уйгуристан (Восточный Туркестан) в 1759 году часть нашего народа была вынуждена переселиться на территории Казахстана, Киргызстана и Ферганской долины.

После поражения восстания 1825-1828 гг., руководимый Джакхангиром Ходжи (Джакхангир Ходжа - руководитель вооруженного восстания против династии Цин в Восточном Туркестане 1825-1828 гг. - А.Х.) тысячи уйгурских семей были вынуждены бежать в города Коканд, Шахрихан, Андижан, Наманган и в другие города Ферганской долины. Об этом написал в своём путешествии в Восточный Туркестан видный казахский учёный, этнограф и исследователь Центральной Азии Чокан Валиханов: «После восстания Джакхангира Ходжи около 70 тысяч семей кашгарцев прибыли в города

лей мало освещается роль и место уйголов в культурно-политической и в иных областях в жизни народов Центральной Азии.

Следующие исторические факты доказывают, кто мы, и что мы за народ:

1. Миграция уйголов в Семиречье и в Ферганскую долину Центральной Азии сыграла важную роль в развитии земледелия, садоводства, ремесла и кулинарии в этом регионе.

2. Для освоения пустынных районов Туркменистана и развития здесь земледелия и садоводства колониальная администрация Российской империи во второй половине XIX века переселила несколько сот уйгурских семей из Семиречья в Туркменистан. Потомки этих уйголов, которые были переселены в то время из Семиречья, на данный момент живут в основном в городе Байрамали и его окрестностях, расположенный на юго-востоке Туркменистана.

В связи с этим здесь поневоле

земледелия, садоводства ремесла и кулинарии.

Профессор Стелла Губаева, старший научный сотрудник Ферганского Государственного педагогического института им. Улугбека в своей монографии «Население Ферганской долины в конце XIX - начале XX вв.» (Издательство «Фан», Ташкент, 1991г.) пишет: «В деревнях и селах Ферганской долины довольно много живут уйголов и в этих местах часто встречается название «Кашгар». Уйгуры сыграли важную роль в истории сельского хозяйства, садоводства и развития ремесел в Ферганской долине».

В связи с этим здесь нам хочется вспомнить историю переселения в Россию немцев из Германии во времена правления российской императрицы Екатерины II во второй половине XVIII в. Немецкие переселенцы внесли большой вклад в развитие российского земледелия. Благодаря им некогда пустынные земли Нижнего Поволжья превратились в процветающий край.

В данной статье мы кратко остановились о роли уйголов в области земледелия, садоводства и ремесла в Центральной Азии.

В следующих статьях мы продолжим причины последующих этапов миграции уйголов по Центральной Азии и в другие регионы мира в XX-XXI веках, а также их роли в социальной, политической, культурной и спортивной жизни стран Центральной Азии.

Использованные источники

1. Валиханов Ч. Ч. Сочинения в 5-ти томах. Т.3., Алматы, 1985 г.
2. Губаева С.С. «Население Ферганской долины в конце XIX - начале XX веков». Издательство Фан, Ташкент, 1991.
3. Газета Иттипак № 2, февраль 2015, Бишкек.
4. «Уйгуры: прошлое, настоящее и будущее». Международная научно-практическая конференция. Сборник документов, посвященная 25-летию образования Общества уйголов «Иттипак» КР, состоявшейся 17 октября 2014 года в г. Бишкеке. Издательство «Аят», Бишкек, 2017 г.
5. Газета Иттипак, 3 марта, 2021 г., Бишкек.
6. Журнал «Русская история», №6, Москва, 2021.

Коканд, Шахрихан и в другие города Ферганской долины и их численность в последующих миграциях достигла до 300 тысяч» (Валиханов Ч. Ч. сочинения в 5 томах. Т.3. Алматы, 1985г, с.11-12).

Кроме того, в 1877-1880 гг., после завоевания Илийского султана русскими царскими войсками и маньчжуро-китайскими захватчиками государства Йаттишар (Семиречье) сотни тысяч уйголов были вынуждены покинуть свою родину и переселиться в Семиречье и в Ферганскую долину.

Следует отметить, что уйгуры живут в данном регионе на протяжении более тысячи лет со временем существования государства Караканидов.

К сожалению, в средствах массовой информации и в трудах наших историков, искусствоведов, литераторов и политических деяте-

возникают вопросы:

1. Почему колониальная администрация Российской империи переселила уйголов из Семиречья в Туркменистан, расположенный за тысячи километров от Семиречья? (в Семиреченский край входит юго-восточная часть территории Казахстана и северо-восточная часть территории Киргизии. - А.Х.)

2. Но ведь в соседстве с туркменами живут же узбеки и таджики, эти оседлые народы, который тоже занимаются земледелием и садоводством?

3. Почему царская администрация России в Туркестанском крае не привлекла в Туркменистан выше названные нами народы?

Это связано с тем, что из среди населения Средней Азии колониальная администрация Российской империи именно видела в лице уйголов самых искусенных мастеров

ئەخەتەجان قاسىپىنىڭ ماقالە ۋە نۇرۇقلۇرى

بېز ئۈچۈن خوش خەۋەر

گرگتسیه ده تورؤشی گرماک خله لقینیڭ ئەركى بىلەن ئۆز دۆلتىنى ئىداره فلىشقا توسوقۇلۇق قىلىب، مەسىلەنى كۈن ساناب جىدىدا لاشتۇرۇپ، دۆنیا نىنچىلىغىغا زەرىبە يەتكۈزۈدىغانلىقىنى بايان قىلغان. بىزگە ئوخشغان ئىزلىكەن خەلقەر ئۈچۈن بۇ ئىككىلا جايىدىكى مەسىلە يەرلەك خەلق ئۆز ئەركىنى ئۆزى قولغا ئېلىپ ديموکراتىك هوکومەتلەرنى قۇرۇپ ئائىسا، زور خۇش خەۋەرلەردىن بولغۇسىدۇر. چۈنكى: - ئىندۇنۇزىيە (جاقا،

سوماترا، بورنيو، سلیبیس وہ باشنا
کاراللار ئەسرلەر بويچە جاھانگر چىلىك
سەياسىتىنىڭ قۇلۇق زەنجرىگە¹
باغانلۇغان بولۇپ ئەڭ قاتتىق تالانغان
مۇستەملەكتە دىن بىرى ئىدى.

گرتیسیه (یوانستان) پولش
.. 8 میلیار بیلار بیرون ئافلاتون،
ئاریستون، ئەپیکور، فیدیس و
ئارخیمیدلرینى بېرگەن 7 ملیونلۇق
بۇنان خلقى ئۆز ئەركى بىلەن ئۆز
دۆلتىنى ئۆزلىرى ئىدارە قىلىشلىرى
ئەلەبەتتە قانۇنیدۇر. لېكىن، ئايىرم
دۇلەتلەر ئاقلانىڭ خارتىيەسىگە رىئايد
غىلماستىن ئۆزلىرىنىڭ تىجاوۇز جىلىق
سيياسەتلەرنى داۋام قىلماقچى بولۇدۇ.
لېكىن بۇقۇن دۆزىيا بوبىچە خەلقىلىق
سيياسىتى تەھرەققى تېپپە خەلقنىڭ ئۆزى
ئىلىگەن يولى بىتلەن دۆلتىنى ئىدارە
قىلىپ دۇنيا خۇۋەسىزلىكىنىڭ تەمنى
ئېتىشىگە ھېچ قانداق شۇھە يوق.
بۇ دەۋر تىجاوۇزچىلىرىنىڭ
ئاناپى تارتىلىدىغاندۇر.
ئامما بىز ئۆچۈن يوقىدىكى
مەسىلەرنىڭ مۇۋاپىپە قىيەتلىك
ھەل بولۇشى خوش خەۋەردۇر.

1946 - یلى، 3 - فېۋەرال ئازاد شەرقىي تۈركىستاندىن) مەنبىيە: ئەخىمەتجان قاسىمى. تانلانما ئەسەرلەر. ئۇزۇمچى 1-5 - بەتلەر. 1950.

ناتنسیپ کېلىۋاتقانلىغىنى ۋە بۇ
دەھۋال داۋام قىلغان تەقدىرەد دۆنья
سىنچىلىقنى خەۋىپكە سېلىشقا سەۋەپ
ولىدىغانلىغىنى بايان قىلدى.

س س س ر ۋەكلى ئۆز
مۇراجىتىدە: گىرتىسييەدە ھازىرقى
ئۇرغان ئىنگىلىز ئەسكەرلىرى مۇئارىبە
دەۋىردىكى يولنىڭ خەتكەرسىزلىگىنى
نوغداش مەنىپىستىنى تەمنى قىلىمايدۇ.
ھازىرقى دەۋىردى ئىنگىلىز ئەسكەرلىونىڭ

هۆكۈمىتى مۇستەقىل ياشاب كەلگەن
 موڭغۇل خەلقىنىڭ ئىستاقلالىيتنى تا
 شۇ كۈنگە قەدەر تۈنۈمىغان ئىدى .
 2 - دونيا ئورۇشى نەتجىسىدە
 خەلقىل دۆلەتلەرنىڭ غالبىيەت
 ولوشى ۋە خۇسۇسەن دونيا يۈزىدە
 فەقىقى خەلقىل سىياسەتنىڭ
 تەۋەش بېبۇشچى
 بۇرگۈزۈلىشىگە
 بولغان شورالار هۆكۈمىتىنىڭ ئېزىلگەن
 خەلقىلرگە نىسبەتەن تۇتقان سىياستى
 مەتىجىسىدە - خىتاي ئىستېبدات

خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ سىستېقا لىيلىكىنى - مۇكىمىتى
نۇنۇشقا مەجبۇر بولدى . بىزگە بىۋاستە
چىڭارىداش بولغان، بىز
ئىلەن تارىخي باغلىق
ئە تەقدىرى بىر بولغان
مۇكۇغۇل خەلقىنىڭ ئۆز
سىستېقا لىيلىكىنى قولغا
بىز شەرقىي
خەلقىنى
پوركستان
چەكسىز شادلاندۇرۇدۇ .
ياۋۇرپانىڭ چوڭ
بولغان
بۆيۈك
ئىتالىيە
پېرتانىيە ،
گىرمانىيە
وْلەتلەرنىڭ يەرلىرىنىڭ
فەممىسىنى قوشقاندا
تاران بىرگە بىر بولىدىغان
سىرى بار ، بىز بىلەن
بىۋاستە چىڭاراداش ،
بىر تەقدىرلىك ، بىر
ئۆمىدللىك خەلقىلىل

جوْمُهُورِيَّهِ نِيڭ مَەۋجۇت بولۇشنىڭ خەلقىمىز ئۆزىنىڭ چوڭ
 ئۆتۈقلۈرىدىن گېزىننىڭ 27 ياخاپلايدۇ.
 يەنە شۇ گېزىننىڭ 27 ياخاپلايدۇ.
 چەت ئەللەردىن ئالغان رادىئو خەۋەرىدە:
 وۇندوندا ئۆنۈۋاتقان خەلقئارا باش
 سامىبلىيەننىڭ دونيا خۇۋۇپسىزلىغىنى
 ساقلاش كېڭىشىدە، ئۆزىنىڭ ھەدقىقى
 دادىل ئىنسانىيە تىچىلىكى بار دۆلەت
 بىكەنلىكلىرىنى ئىسپيات قىلىپ،

روس تىلىدىكى « ئازاد شەرقىي تۈركىستان» گېزىتىنىڭ شۇ يىلى 26 - يانۋار سانىدىكى « چەت ئەلله رەدىن خەۋەر» دېگەن رادىئۇ ئەخباراتى ئالبانييە ۋە مۇغۇللىيە مۇستەقىل حەممە، يەقلەپلىدە ئىلا: قىلغانلىق.

برمهوريه مارسي چوں مەندىرى
تۇغرۇلۇق خۇس خەۋەرنى يەتكۈزدى.
بىز ئۆچۈن ھەر بىر ئىزلىگەن
خەلقنىڭ ئازاتلىققا چىقشى ئەڭ زور
خۇش خەۋەر ھېساپلىقىپ، بىزنى شۇ
ھۆكمەت قوللىغىدىن قوتولغان خەلق
بىلەن باپىاراۋمە شادلاندۇرمادۇ.
دۇنيانىڭ غەربىدە كىچىكىنە
ئالىيان خەلقى، شەرقىدە موڭغۇل خەلقى
مۇستەملەكىچىلىك تەسىددى: قەتەلەپ

هۆر ئازاد، ئۆز سختىيارى ئۆز قولىدا
بولغان دۆلەتلەر قاتارىغا كىرىدى.
ئالبانييە بالقان يېرىم ئارالنىڭ
خەربىي قىسىمدا يوگۇسلاۋىيە،
گىرتىسييە دۆلەتلەرى ۋە ئادرىياتىك
دېكىزى بىلەن چەكلەنگەن تاغلىق
كىچىككىنە بىر دۆلەت. يەر مەيدانى
28 مىڭ كىۋادرات كىلومىتر بولۇپ،
بىر مىليوندىن ئارتۇغراق خەلقى

بار. مهرکنزی شهسیری تبران. ۱۹۲۴- یلدین باشلام ئىتالىيە تىجاۋۇزلىغىغا دۇچار بولغان ئىدى. يېقىندا خالقىچىل گاپاسىدا ئۆتكۈزۈلگەن سايالاملاردا سايالانغان خەلق ۋە كىللەرى مەجبىلىسى ئالبانييەنى «ئالبان خەلق

جومهوریستی » ده پ تپلان قىلىدى. موڭغۇلەي بولسا، بىزىنىڭ شەرقى شىمالدىكى خۇشمىز ، 1,5 مىليون كۈۋارات كېلۈمپىتىر يەرنى ئىشخال قىلىپ، بىر مىليونغا يىقىن خەلقى ياشايدۇ. 1921 - يىلىغا قەدەر ئۆزى يازۇرۇپا دۆلەتلەرنىڭ يېرىم مۇستەملەكىسى ۋە خىتاي مۇستەبىت ھۆكۈمىتىنىڭ مۇستەملەكىسى بولۇپ كەلگەن ئىدى. خىتاي مۇستەملەكىجىلىرىنى ھايداپ چىقارغان موڭغۇل خەلقى 1921 - يىلى موڭغۇل خەلق جۇمھۇريتىنى ئىلان قىلغان ئىدى. لېكىن، موڭغۇل خەلقىنىڭ ھۇر ئازاد ياشىشنى خالىمىغان ئىستېبات خىتاي

مۆلله‌تلەر مە جىلسىدە ئەخەمەت ئەپەندىمنىڭ قوشۇمچە قىلغان دوگلادى

ئېدى. بۇ مۇزە كىرەمىزنى توختاتىمىسىنلا بېرىلگەن تەكلىپىنى خەلقىمىزكە ئېلىپ كەلدۈق. بۇ تەكلىپلەرنى ھۆكۈمىتىنىڭ كەلدۈق. مۇزاكىرە قىلىش نەتىجىسىدە بىزلەرنى ئىككىنچى نۇۋەت يەنە مۇزاكىرە يۈرگۈزۈشكە ئۇۋەتتى. خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ۋەكىلىرى بىلەن مۇزە كىرەمىزنى داۋام قىلىدۇرۇش نەتىجىسىدە كۈپ ئۇنۇقلارغا ئېگە بولدۇق. ئىككىنچى نۇۋەتتىكى مۇزاكىرە نەتىجىسىدە مەركىزى خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستان تۈپىرەغىدىن قايتىدىن ھۆكۈمەت قۇرغاندا ئۇنىڭ 15 كىشىسى ئۇيغۇرلاردىن، قالغانلىرى (10 كىشىسى) خىتاي ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن بەلگۈلەنسۈن.

(داۋام 11 - بەقتە)

لگهنه باهانه بلهن خه لقنى كېچسى بىر رىگە توپلاپ ئېتىپ ئولتۇرگەن. شۇنىڭ لەلن ئۇلارنىڭ ئۆيلىرى ھەر تەرىپكە بېچلىپ ۋەيرانچىلىققا ئۇچۇرغان ئېكەن. ئەمدى ھازىر بىز ئېلىپ بېرىۋاتقان ئازەكىرەگە تۆتسەك: ھازىر بىز رىگۇزۇۋاتقان مۇزەكىرەمىز مۇۋاپىقە ئېتىپ بارامدۇ - يوق؟ دېگەن سوئالغا بىلمسىز. بۇ توغرىسىدا ھازىرقى ۋاقتىتا زىنىڭ مۇزەكىرەمىز مۇۋاپىق كېتىپ رىدۇ، دېگەن جاۋاپنى بەرسەك بولىدۇ. چۈنكى، بىز بىرىنچى نۆۋەت رەغىمىزدا بىزلەرنى قوبۇل قىلىش بىلەن زىنىڭ خەلقىمىزگە يەرلىك ھۆكۈمەت (نەنگەنلىكىنىڭ مۇئائىنلىغىنى) بەرمەكچى لۇپ شەنگەنلىك خىتاي ھۆكۈمىتى رەھپىن بولسۇن دېگەن تەڭلىپىنى قىلغان

شلانغاندین بېرى ھەممە كىشىلەرنىڭ
تىقسىنى مۇزاكىرە ئۆزىگە جەلىپ قىلىدى
ھەممە كىشىلەرنىڭ قولۇغى شۇ
سىلە ئۇستىدە دىڭ بولۇپ تورۇدۇ.
مېنىڭ ئالدىمدا رەخىمجان،
لاردىكى تەسراتىنى ۋە چوڭ ۋەقەلەرنى
زەلەپ ئۆتتى. مەن شۇنىڭغا قوشۇمچە
سېپ بىر جايىنى كىرگۈزۈپ كېتىمەن.
بىرىنچى نۆۋەت ماڭىغىمىزدا ماشىنا
مەن بېرىپ، خىتاي تەرەپكە ئۆتكەندە،
لەر ئاتىلقى يۈرۈدۈق. ماناستىن ئۆتكەندە
كىزا ۋە قازاق قېرىنداشلارنىڭ ئۆيلىرى
برانچىلىققا ئۇچۇرغانلىقىنى كۆرۈدۈق.
نىڭ سەۋەبى نېمە دېگەندە، بىزنىڭ
سکەرلىرىمىز ئالغا بېسىپ ماناسقا
كەندە دۇشمەنلەر چىكىنىپ، مانا
تراپىدىكى خەلقەرنى كۆچۈرمىز

Уйғурларда мәдәнийәт вә ислам

(Ахирүү. Беши 5-санда)

Әрб дүниясидикى һазирки заман пәнмәденийэт тәрәккиятига зор төһпиләрни қошкан миллият вә дөләт әллири нахша - музикини өз ичиге алған универсал мәденийэт - сәнъетигә аланидә әһмийэт бериуду. Бу әлләрдә сәнъетниң җәмийэтниң мәнивий истемалидики орни жукири болиду, сәнъеткарларниң һөрмити вә җәмийэттики орниму қәдирилиниду. Әрб әллириде әң иктидарлик талант егилири сәнъеткарлардур, дегэн караш умумлашқан. Әрбтә жукири тапават қылидиганларму тонулған нахшичи, музикант қатарлиқ сәнъеткарлардур. Мәсилән: буниң учун хәликаралиқ чолпанлардин Майкл Жексон (Michael Jackson), Ханиш Гага (Lady Gaga) Мадонна (Madonna) қатарликларни мисал кәлтүрәләймиз. Әрб дүниясидин өткәнки әсирниң алдинки йеримида әрб миллиәтчилиги вә миллий ойғиниш дәвриде пүтүн дүнияға тонулған мисирлиқ аял Чолпан, әрәбләрниң қәлбидә әң жукири һөрмәткә егә болған классик әрб музикисиниң пешвачиси, нахшичиси Умм Култұм ханимни (Umm Kulthum) мисал қылалаймиз.

Сәнъет алаһидә бир туғма вә ирсийэт харakterлиқ талант тәләп қилидиган кәсип. Бир адәм төрт күн үгәнсә, моздуз яки ашпәз болалайду, әмма у кишидә туғма вә ирсийэтлик талант, үгиниш қызғынлиғи болмиса музикант яки нахшичи болалайду. Грек пәләсопи Платон ейтқандәк, «сәнъетниң жан томури болған музика у инсан әкіл-параситиниң ашқарә һалда ән йүксәк дәрижилікі намайәнлисилдур.»

Гәрб алимлери нургун илмий тәтқиқат вә тәжкириләрдин кейин музика адәм менисинң тәпеккүр, хатириләш вә инкас иктидарларини илгiri сүридиғанлыгини испатлиди вә шу вәҗидин бир кисим дохтурханиларда бемарларни музика билән давалаш кәсиплирини йолға койди. Дәмәк, сәнъет адәмләрниң ички дүниясиға тәвә тәпеккүрлири билән зич бағланған. Жұмылдидин, әгәр сиз музикини чүшәнсисиз, музика аңлашны билсиз, у тәбиийки сизниң дүнияни тәпеккүрицизға бағлап чүшинишиңизға ярдәмчи болалайду.

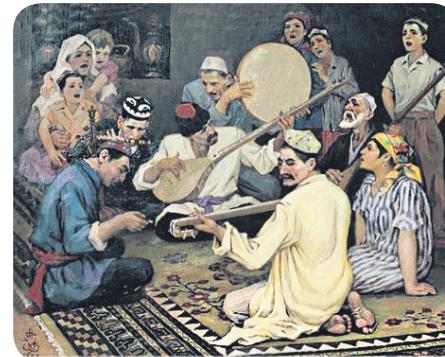
Үндакта әнди гәпни өзимиздин баштай-ли: уйғулар башқа тәрәккүй қылған дөләт вә миллиәтләрдәк тәрәккиятка муһтаҗ, илим-пән арқылы гүллиниш, иктисадий вә мәнивий йеңи тәрәккиятларға еришиш, уйғур мил-лий мәвжутлуғиниң һулини мұстәһәмләш, һәммимизиниң бу әсирдикі алай интилиши-дур. Әмма, бу интилиші һәргизым әдәбият - сәнъеткә сәл қарашиб бәдилгә әмәлгә ашмаслиғи көрәк. Шунисемизде тутушимиз зәрүркі, ғәрбтиki тәрәккүй қылған алләр өз тәрәккиятими иккі тоң күч бойичә өлчәйдү, унин бир қаттық күч (пән техника асасидиқи жукири техникилық жирик санаэт тәрәккият күчи), иккінчиси юшшак күч (бу ижтимайи, иктисадий вә мәдәниий күч). Әгердә бир дөләт пән-техника вә санаэттә пәвкүладә тәрәккүй қылған болсыму, әмма мәдәниий вә ижтимайи саһәләрдә тәрәккүй қылмиса, бундақ дөләт бурун яратқан тәрәккиятлирини тәдрижий вәйран қилиду. Бундақ дөләт ахир мәнивийәт вә роһийәт гадайлигига петип, завалдикка йүз туғызу.

Йекинки жиллардин буян hə десила уйғур мәдәниятинин түврүгү болған уйғур мукам, нахшаша-музыка сөнъитигэ сәлбий караш шамили күчәймоктэ. Эгер бу шамал биртәрәплик на尔да давамлык күчәйсө, эслидинла аласай ажиз, тәвринип турған уйғур миллий кимлигигэ наһайти көп зиян-ларни елип көлиши мумкин.

Күнимиздики ишәнчлик мәнбәләрдин билишимизчә, назир турлук уйғур ижтимаий алақә васитилири, таратку вә медиаларда, жамаәт ижтимаий сорунлирида бәзи

кериндашларимизнин «Норуз байримдеке нарам», «Нахша-музыка нарам» дегендәкі пәтиваларни бериши нәтижисидә уйғур миллитиниң мәденийэт кимлигидики әңүмүхим тәркиб болған сөнъити, жумлидик нахша-музыкиси нарам дәп қарылдиған вә сөнъеткарларға haқарәт қилидиған наәхлақий қылыштар көпәймәктә.

Уйғур нахша - музикисиниң уйғур жәмійитидікі ижтимай құммитинін миллий хусусийэт бойичә жәмійэтни вада яш әвлатларни «үйғурлук» мәденийеттегі укуми билән тәрбияләштә, уйғур ана-тилиниң гөзәллігінің hec күлдүрушта болуппұмға ғәрб әллириде түгелуп, чон болған яшларни өз мәденийитини сөйүп-

чоң болушқа дәвәт қилишта ойнайдыған ижабиј роли нахайити муһимдур

Уйғур әдәбият сөнгитинин тәрәккىтида, жумлидин, санимиз наһайити аз болған, нурғун дөлөтлөргө тарқылышаватқан санақлик уйғур мунаҗирәт топлуқлирида, биз сандин көпірәк сүпәткә сүпәт арқилик нәтижигө диккитимизни мәркәзләштүрушимиз, хәлкимизни роңий вә мәнивий еңтияжини һәр вакит есімиздә тутушимиз керәк. Кәлгүсідә биз уйғурлардынму Майл Җексон, Мадонна яки Ханиш Гага дәк дуниявий чолпанлар чикарум? Яки болмиса Оттура Асия да дунияға тонулған хошнимиз Өзбекистаннин Севара Назирхан, Шерәли Жораев, Юлдуз Османова дәк чолпанлири чикарум?

Дээрвәқә, биз уйғурлар сөнъетхумар
хуш чақчақ, тәбийтимиз очук, аккөнүл
хәлиқ. «Қаға өз балисини ақ дәйдү» ки
һәргиз кара демәйдү. Шунда биз уйғурлар өз
сөнъитимиздин һәр вакит пәхирлинишимиз
керәкки, униндин чанмаслигимиз, унин
тоғра йөлиништә дуниявий тәрәккиятучу
издинишимиз, өзимизниң путига өзимиз
палта чепиштин сақлининимиз керәк. Биз
аввал өзимизни мәдәнийэт, сәнъэт, тил вә
дилдаш хошниллиримизға, андин дуниявий
сөнъэт саһәсигә селиштурсақ, биз өзумизнин
қанчилик аркыда екәнлигимизни байқаймиз
Үйғур сөнъитиниң тәбий жәлп килиш
кучи, чәклимисиз эркин ижадийэт яри-
тиш вә орунлаш иктидарлири ажиз. Үйғур
сөнъити, болупму үйғур мұкам, нахша-му-
зикиси әнъенівийлигини сақылған асаста
техиму тәрәккый кильдурущка мұфтаждул

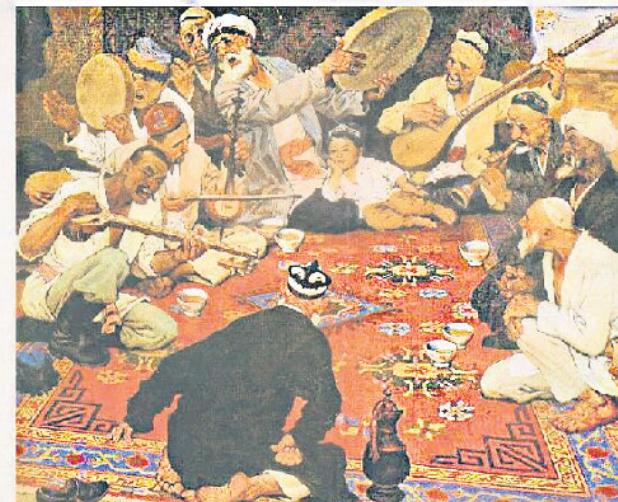
Техиму тарәккىй кылдурушка мунтаждур

Уйгур сәнъити он нәччә жиллардин бүян башка миллиэт сәнъетлиги билән рикабәтлишиш енидин мәһрум болуш йецилиқ яртиштин чекиниш яки өз изида тохтап келиштәк буруктурма наләтләр сәвәблік, хәлкимизниң нахша-музыка истемалида ھә десила өзбәк, хитай, һинди түрк, эрәб, европалиқларниң сәнъет услуби вә мәнбәлиридин көчүрмикәшлик қилидиган әһваллар әвҗ елип, көзгө көрүнәрлик шалғут уйгур нахша - музыка сәнъитиму пәйда болгили хели вақитлар болуп қалди. Мундак болуши тәбиийки, уйгур нахша-музыка сәнъитиниң хәлкимизниң болупму яшлirimizniң ehtияjини қандуралмифанлигидин болған дәп карисак хаталашмаймыз.

Сәнъеткарлиrimиз буниңдин кейин имкан бар хәликара-

сәһинләргә чиқыш пурсәтирини қолға кәлтүрүши керәк. Уйгур сәнъитиниң өз әнъенисисини саклыган һалда дәвиргә маслишип тәрәккىй күчини ашуришимиз зөрүр. Уйгурлар нахша-музыка сәнъитидә дайын импорт күлгүчиликтәк пассис истиналчиликорнидин чикаргучи- актив экспорт күлгүчилигин орунга өтүши керәк. Әгәр шундаң бир мувәппәкійәт сәнъитимиздә шәкилләнсан уйгурлар һеч болмиса дәсләпкى кәдәмдә болсыму, өзиниң юмшак күчи барлыгини өзлиринин мәвжутлугини мәдәний дунияға мәдәний шәкилдә билдүрәлигән болиду.

Исламдың шоқылда оңтадарларынан болып, яратқучи Аллах бу дүнияға ھәммә инсанларни бир - бирлиридин айрим килип рәнгитили, яшайдыған земинини вә мәдәниятини пәрилик килип яратти. Аллаһынц ынсанларни яритиш принциптериге асасланғанымизда пәреклиқ қовм- милләтнин ислам диний қаидилерини ижра килип билән биргә өзиниң миллый хаслыққа ега мәдәният - сәнъетлирини риважландуруш Аллаһыннан бәндиләрни яритиш әқидилериге мухалип бир иш әмәстүр. «Вәтәнни сәйүш исламниң жұмлисидіндур», демән вәтәнни сәйүш исламниң жұмлисидін болса, шу вәтәнгә егідарлық қилиш бир хас қовм - милләт тәріпидин әмәлгә ашу рулиуды, өз нөвитетідә милләтни милләт килип шәкілләндүридиған амил өз тил үзісифи, мәдәниити вә яшайдыған тәвәлид

топриғидур. Уйғур сөнъити - мәдәнийәт катарында ичидә тәбийики миллитетизмнин милләт болуп туруши вә риважлинишидик кәм болса болмайдыган тәркиптур.

Кискиси, бу йэрдэ исламий экидэ, вармиллий хаслигын мэдэнийэт оттурсиж да heч бир бир - бирснин рэт қилидиган алас яок. Ислам дуняясида нахшамузика сэнъити билэн миллият, һакимийэт вадинниг мунасивэглири ёткэнки эсирники башлиридила тогра бир тэрэп килинг.

көрситиш арқилик өзимизгә қанаэтлинәрлик жаваблар тапалаймиз дәп ойлаймән.

Аримиздик бәзи көріндашлиримизниц, һә десила чекидин ашқан исламчилик хәниши билән уйғур сәнъити, нахша - музикисини қандактур атальмаш исламчилик рамкиси ичидә «пәтивалар» билән боғушқа урунмаслиғи керәк. Уйғур миллитетинң милләт сүпидиге сағлам тәрәккىй қилишиға көнүл болуп, уйғурларниң умумий бир милләт гәвидисини нәзәрдә тутқан һалда уйғур мәдәнийити вә сәнъитинң миллій мәнпәттігә яриша сағлам риважлинишни капаләткә егә қилиш, дәстәк болуш вә қоғдаш биз тәвә болған барлық милләт әзалиринң бурчидур.

Уйғур мәдәниятинин уйғур жәмийитидиқи орни вә унің көң миллиэт әзалирини миллий аң бойичә тәрбиялштири әһмийити наһайити муһим. Уйғур күйлиригә, уйғур нахша - музикисинң уйғур наятыдиқи истимал орнға қарисақ, уйғур наятыни уйғурнин музика сәнъитисиз тәсөввүр килалмаймиз, чүнки уйғур музика – сәнъитети уйғур болушын кам болса болмайдыган бир супитигә айлинип болғанлығидур.

Бүгүнки күндө вәтәндикى хәлкимиз «уйгур болуш» ниң бәдилини иссик кан билән Хитайниң жаза лагерлирида өтимектә. Пүтүн бир миллат сүпидиге Хитайниң иркىй кирғинчилигиға учрап, йокулуш гирдабида туруватқан уйгур миллити учун уйгур кимлигини, уйгур мәдәнийитини сөйүш вә бу тәвәрук мәдәнийэтини сақлап қелиш hәр бир уйгурниң миллий вә инсаный мәжбүрийитилүр

A painting by Vassily Kandinsky, 'Composition VIII', showing a figure in a white robe seated at a table, with various geometric forms and colors surrounding him, representing the artist's vision of 'inner necessity'.

Уйғур мәдәнийити дуниядикى йетүк сөнгөри күчкә егэ бай мәдәнийэтләрниң бири. Бу мәдәнийэт бизни Чингизхан империясидин қандак сақлап қалған болса, кәлгусидиму, эгәр биз бу гөзәл мәдәнийитимизни қәдиirlәшни, сөйүшни, унинча тогра варислик килишни билсәк, шунинча ишинимизки, бу тәвәрук мәдәнийитимиз бизни, уйғурларни һазирки хитай баласидинму сақлап қалалайду. Чүнки, инсан тарихи бизгә шуни дәлиллидики, дуниявий шөһрәт казанған аләмшумул империяләрму эсирләрдин кейин гумран болуп, тарих сәһинисидин ғайиб болған, әмма күчлүк мәдәнийэткә егэ миллиётләр болса өз мәвжутлигини, өзиниң мәдәнийитини қәдиirlәш вә унинча варислик килиш арқылы сақлап қалалиған.

Эзиз Эйса Әлкүн тори. 2021- жили, 19- апрель.

ئەخەمە تىجان قاسىپىنىڭ ماقالە ۋە نۇوتۇقلۇرى

مَلَلَهُ تَلَهُرْ مَهْ جَلِسِيدَه ئَهْ خَمَهَتْ ئَهْ پَهْ نَدِيْمَنِىڭ قوشۇمچە قىلغان دوكلادى

مدى بيز ئارقا سەپنە مؤسەتە كەم
ئەسکەرلىرىمىزنى زىزەكلىك
قىلىپ بىلەن تۇتساق، تىنچلىق يولى بىلەن
بىغۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشىمىزغا ھېچ
قانداق شەڭ شۇپەھە يوقۇر.

1946 - يیلی، 3 - یانمیوار
 (ئازاد شرقىي تۈركىستاندىن).
 مەنبىيە: ئەخىمەتجان قاسىمى. تازالانما
 ئىشىسىدەلەر، ئۇزومچى 9-6-1950 - بىقىلە .

بز ختای هۆکۈمىتىنىڭ ۋە كىللەرىنى
60 سائەت بومباردىمان قىلدۇق.
مۇزەكىرىنىڭ بېرىشىغا قارىغاندا بۇنى
مۇۋاپىقىيە تلىك رەۋىشتە، ھەل بولمايدۇ دەپ
ئىتىنالىيەمىز.

دھؤاملاشتوؤشمنز نه تجسسده مہسلہ تنچلیق یولی بلهن ھەل بولوپ کېتىلۇ، دەپ ئۆمۈد قلىمىز. لېكىن مہسلہ تنچلیق بلهن ھەل بولىدىكان دەپ سەپەرۋەرلىگىمىزنى بوشۇتۇش ئەسلا يارىمايدۇ.

ووه تهشکل قیلسنی ته کلپ قیلدی.
دیمهک، برینچی نووه تتسکی
موزه کرمه مزگه قاریغاندا، ئىككىنچى
نووه تلىك موزه کرمه مز يەر بىلەن
ئاسىماندەك پېرق قىلىدۇ. بۇ

ریشلارنىڭ يۈز بېرىشى بولسا،
بىزنىڭ قودرتىلىك كۆچىمىنى ختاي
هۆكۈمىتى تۇنۇغانلىقىئور. ختاي
هۆكۈمىتى بىلەن 120 سائاتلىق
مۇزاكىره قىلىشىمۇز جەپانىدا ختاي
هۆكۈمىتى ۋەكىللەرى بىزلەرنى 60
سائەت بومباردىمان قىلغان بولسا.

(ئاخرى، بېشى 9 - بهتە)

ھەم تۆۋەن ئىدارىلەر دە ئىش ئىلىپ بېرىش ئۇيغۇرچە تىلدا، يۈقۇرى ئىدارىلەر دە ئۇيغۇرچە ۋە خىتاچە تىلدا (يېرىنخىدا) ئىش يۈرگۈزۈسىن· بۇنىڭدىن باشقا مەتبۇئاتتا، سۆزدە، سايالامدا، تەشكىلاتلار قۇرۇشدا تولۇق هوقۇق ۋە ھەرلۈك بېرىشنى، سودىكەرلەرگە ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئىچكى ۋە سىرتقى سودىلىرىنى قىلىشقا تولۇق هوقۇق بېرىشنى، مىللە ئەسکەرلەر قىسىمىلىرىنى ساقلاپ قىلىشنى

12- نویابر مىللې ئازاتلىق ئىنقلابىمىزنىڭ 3 - يىللىغىنى خاتىرلەش يىغىندا
مۇئاۇن رەئىسى ئەخىمەتجان قاسىمىي جانابىلىرىنىڭ سۆزلىگەن نۇتقى

مه غرور لئىنىپ، تىنچ تۇرۇش يارىم ايدۇ.
پۇتۇن ئۆلکە خەلقىمىز ھەم ئانداق
چۈشەنچىسىدە ئەمەس. ئەكسىل ھەركە تىچى
ئۇنسۇرلىرىنىڭ ئىغۇقا ھەركە تلىرىنگە يۈل
قويماسلىق سەپنى مۇستەھكەم
چىكتىش بىلەن، خەلقىمىزنىڭ تىنچ
ھايياتى ۋە خاتىرجەھلىگىنى ساقلاش
ئۇچۇن، ئەكسىل ھەركە تىچىلىرىنگە
ئەجەللەك زور بە بېرىش زۇرۇر. بەزىلەرگە
ئىلگىرى كېيىن ھەم مۇستەھكەم بەلنى
باغلاپ ھەركە تىچىلىرىنگە
قاراشى كۈرەش قىلىش كېرەك.
بىز ئەركىن ھاييات كۈچۈرمەكتىمىز. بىز
ئەركىنلىگىمىزنىڭ 3 - بىللىغىنى بايرام
قىلىماقتىمىز. ئەركىنلىك ئۇچۇن كۈرەش
باشلىغان بۇ كۈنىمىزنى پۇتۇن ئۆلکە
خەلقى بىلەن بىرلىكتە خاتىرجەم تىنچ
ھاييات باشلانغان ، خەلقىلىق ئۆلکە
بويىچە جارى قىلىنغان كۇنى مۇندىن
ھەم تەتننەلىك ئوتکۈزۈلۈشىنى ئۆممۇد
قىلىمىز. (گۈلدۈرۈس ئالقىشلار).

لوق تىنچلىغىنى بۇزۇش سەياسى كۈرەشلىپ، ئادالەتكە قارشى ناھەق كۈرىشى مەلگە ئاشۇرالىغانلىقتىن، ھەربىسى سقۇنچۇلۇق قىلىشقا ئورۇنىدۇ. ئالتابىغا 2 نىنم باستۇنچىلىق قوراللوق ھەركىتىنى رگوزۇپ باقىتى. بۇنىڭدىن تاشقىرى ئۆز چىمىزدىن ئايىرىم مەنسەپكە قىزقۇقچى لغابۇزۇ ئالدانغۇھى، ئۆرخەلقىنىڭ پېئەتسىگە قارشى ھەركەت قىلىدىغان 1 ا يۇز ئۇنسۇرلارنى سىتىپ ئېلىپ، لارنىڭ قولى بىلەن قۇراللوق كۆچ شكىل قىلىپ، بۇتۇن ئولكە خەلقىنىڭ لەقچىلىق ئاساسىدىكى تىنچلىغىغا بىلدىغان 3 ۋېلايەتكە هوجوم پالەت، باشقا ۋەلايەتلەرنى 3 ۋېلايەتكە قويۇپ، 3 ۋېلايەت خەلقىنىڭ قانلار ئەزىز جانلار بەدىلىگە كەلگەن هووقىنى قاتماقچى. بۇ ھەركەت بۇگون ھېچ سر ئەمەس، ھەممىگە مەلۇم. دۇشمەنلەرنىڭ بۇ خىالي خام يىلاب! ئەكسىل ھەركەتچى ئۇنسۇرلەر لقىنى قول قىلىش ھەركىتىنى قانچە دىدىلەشتۈرگەنسىرى خەلق سېپى ئەكسىل ھەركەتچىلەر ئىمامقاتا! رىلىق كۈچى بىلەن چىڭقىلىپ 7 لایىت خەلقىنى 3 ۋېلايەت خەلقىگە قويۇشقا ئورۇنغانسىرى 7 ۋېلايەت لقىنىڭ مۇھەببىتى 3 ۋېلايەت لقىنىڭ ئارتىماقتا. ئالقىشلار).

ریکه تجیلریناڭ دۇمباچىلىرى سەياستىنى ساقلاپ سەھىكىچىلىك ئىستىداد ھاكىمىتىنى لىش ، ئىستىداد خەلقىنى قايتا كەلەش ، دۇنيا خەلقىنى يۈرگۈزۈش ل قىلىش ئىشنى يۈرگۈزۈش چۈن ھەر بىتكە كەلدى. شۇ جۇملىدىن مەملەكتەتكى ئاكسىسۇنپىرلار ھەر بىتكە كېلىش ئەلەن ئۆلگىمىزدىكى رېئاكسىسۇنپىرلېرىنى ئىممايە قىلىپ كۈچلەندۈرۈپ ، خەلق كېلىلریناڭ ، خەلقىلىقنى پۇتون ئۆلگەن يېچە قانات يايىدۇرۇمىز ، دىگەن ئۆمىدى مۇستەبىت ئۇنسۇرلارنىڭ يۈرۈك تەرەپلىمە تو سۇقۇنلىق قىلىشى تىجىسىدە ئەمەلگە ئاشىمىدى. شۇنىڭ ئۇچۇن مىللەي ئازادىلىق دىركە ئىنىڭ 3 - يىلىغى بولغان بۇ چۈنلىك نىدە ئۆلکىدە يۈرگۈزۈلگەن قۇرۇلۇش شىلىرى مەددەنى مائارىينىڭ يۈكىسىلىشى ، ئالق تۇرمۇشنىڭ ياخشىلىنىشى ، يېڭى ئەستەگلەر چېلىپ ، يېڭى يەرىنىڭ چېلىشى ۋە باشقىلار توغرۇلۇق زەلشكە ھەم ئورۇن قالىمىدى. بۇ ھەقتە ئۆلکىنىڭ ئىچىكى ئەھۇنىنى بىتا تەكرا لاشنىڭ ھاجىتى يۈق . چۈنكى يېقىندا جاڭ جى جۇڭ ئەپەندىنىڭ ئىتىگە بېزىلغان جاۋاپ خېتىمىزدە بىر لىللىق جەريان ئىچىدىكى ئۆتۈلمىش قەللىرىنى بايان قىلغان ئېدۇق .

هۆرمەتلىك قېرىندىاشلار!
بۈگۈن بىزنىڭ خەلقىمىزنىڭ
ئەسرىلەردىن بىرى بويىنغا سىسىلىپ
كەلگەن ئىستېيدا زەنجىرىلىرىنى ئۇزىمىز
دەپ مىللە ئازاتلىق كۈروش مەيدانىغا
چىقىنغا 3 يىل تولغان كۈن. شۇ
جۇملەدىن پۇتۇن دۇنيا ئەركىن خەلقلىرى
ئۇستىگە قوشۇمچە قوللۇق زەنجىرىنى
سالىمەن، دۇنياغا يالغۇز ئىگىدارچىلىق
قىلىمەن، دۇنيا خەلقىنى يالغۇز ئۆزىمەن
بوي سوندۇرۇمەن، دەپ 2 - دۇنيا
سوقاشنى باشلىغان دۇنيا فاشىزىمنىڭ تار
- مار كەلتۈرۈلۈپ حالا كەتكە ئۇچرىغىنىغا
2 يىل تولۇپ تاشقان بىر مەزگىل 2
- دۇنيا سوقۇشى باشلىنىپ، خەلقچىل
دەپ، ئىنسانىيەت جەمئىيەتنىڭ ئەڭ
ئەشىددىي دۇشىمنى بولغان فاشىزىمغا
قاراشى كۈرەش ئېلىپ بېرىۋاتقان، پۇتۇن
دۇنيا ئەركىنلىك سۈبىڭۈچى خەلقلىرىگە
فاشىزىم بىلەن قوللۇق يوقۇلۇدۇ دىگەن
ئۆتمۈد تۇغۇلغان ئىدى. ئەندە شۇ ئۆمۈد
بىلەن پۇتۇن دۇنيا ئازاتلىقىپەرۋەر
خەلقى سېپەرۋەر بولغان ئىدى.
فاشىزىم، بىرلەشكەن خەلقچىل كۈچنىڭ
ئىنسانىيەت دۇنيياسى تارىخىدا كۈرۈلىمگەن
ماددى قىينچىلىقى ۋە ئىنسانىيەت دۇنيياسى
تارىخىدا كۈرۈلىمگەن قۇربان بېرىشلەر
نەتىجىسىدە يەر بىلەن يەكسىن قىلىنىدی.
ئىنسانىيەت دۇنيياسىنىڭ ئەشىددىي
دۇشىمنى بولغان فاشىزىمنىڭ سەيياسى
پۇتۇن دۇنيا خەلقنى خوسوشەن قوللۇقتا
ياتقان مۇستەملىكە ئەللىرىنىڭ سەيياسى
ئەركىنلىگىدىن ۋە ئازات، هۆر بەختلىك
تۇرمۇشدىن ئۆمۈلدەندۈرگەن ئىدى.
فاشىزىمنىڭ تارىمار كەلتۈرۈش بىلەن دۇنيا
خەلقنىدا ئەبەدى تىنچلىق ئورنىتۇلۇشغا
زمىن هازىرلانغان ئىدى.

ئامما فاشزىم هالاكتىكە ئۇچروشى بىلەن دۇنيادىكى مەزلۇم ئەللىرى ئەركىنلىك تەلەپ قىلىپ مىيدانغا چىققاندىن كېيىن ، دۇنيا رېڭاكسىئۇنلىرى بۇنىڭدىن ناھايىتى قورقۇپ كەقتى. شۇنىڭ بىلەن دۇنيا رېڭاكسىئۇنلىرى بېرلىشىپ ئازاد ، ئەركىنلىك ، بارابەرلىك تىلىكۈچىلەرگە قارشى سەب تەشكىل قىلىشقا ئۇرۇندى. يوقۇلۇشقا يۈز تۇتقان دۇنيا رېڭاكسىئۇنلىرىنىڭ بېرلەشمە كۇچى نەتىجىسىدە ئايىرمە مەملىكە تەلەرە خەلقخىلىق تەرەپتىن زەربىگە ئۇچراپ يوقۇلۇش ئالدىدا تۇرغان دۇنيا رېڭاكسىئۇنلىرىنىڭ (ئەكسىل

(گولدزرونس چاؤالک وہ موزنکا).
 («ئویغان» گپزتىنىڭ 1947 - يىل،
 20 - نۇيابىرىدىكى، 14 - سانغا
 بېسىلغان).
 مەنبە: ئەخىمەتجان قاسىمى. تاللانما
 ئەسەرلەر. ئۇرۇمچى، 1950 - يىل.
 26 - 33 - بەتلەر.

لقد تأذنوا بـ مارتن نـيـلـزـ رـپـرـرـزـ لـقـ، لـؤـزـيمـزـنـيـلـ ئـئـرـكـنـلـيـگـنـىـ بـلـىـشـمـىـزـ بـرـامـ قـىـلـمـاـقـتـىـمـزـ يـاخـشـىـ بـلـىـشـمـىـزـ بـرـهـكـ، بـوـقـونـ ئـولـكـ خـەـلـقـىـنـىـكـ بـهـخـىـتـ كـائـدـقـلىـكـ تـۇـرـمـوشـنىـكـ كـىـپـلـلـىـگـنـىـ زـىـزـ جـمـ يـاشـشـىـنـىـكـ كـىـپـلـلـىـگـىـ وـهـ بـانـچـىـ يـالـغـۇـزـ مـوشـ 3ـ ۋـلاـيـتـىـدـهـ كـەـلـىـگـنـىـ كـۈـرـسـةـ قـەـدـمـىـزـ 3ـ ۋـلاـيـتـ خـەـلـقـىـ سـەـيـاسـىـ قـۇـقـنىـ قولـغاـ ئـېـلـبـ، خـاتـرـجـەـمـ كـۆـچـۈـرـشـ بـلـەـنـ نـ

Язғучини әслигәндә...

12-иоңын күни Бишкек шәһиридики «Туран» кафесида мәрхүм Ясин һажим Махмуди вә унин аяли мәрхүмә Туранқиз һажимларға атап хәтми Куръан өткүзүлди.

Мәрхүм Ясин һажим вә унин аяли Туранқизин оғул вә қызыры өткәзгән бу хәтмә Куръанга мәрхүмләрниң урук-түкәнлири вә жүтнин һөрмәтлик ақсақаллири, жамаәт болуп нурғун киши катнашты.

Бу хәтмә-Куръан мұрасимиға риясәтчилик күлған Покровка уйғур җамаитиниң жигитбәши Фәйрәт Жаһанов алды билән Кирғизстан уйғурулары «Иттипак» жәмийитиниң рәиси Эскәржан Қасимигә сөз берди:

«Әссаламу алейкум, һөрмәтлик жамаәт!

Биз бүгүн Қирғизстанда тонулған язғучимиз мәрхүм Ясин һажим Махмуди вә унин аяли Туранқиз һажим анимизге атаплан хәтмә Куръанда олтуримиз. Аллах Таала бүгүнки қылнган хәйри-ихсанлар бәдиліг, мәрхүмләрниң ятқан жәайлірini жәннәттін қылп, билеп - билмәй өткәзгән гунаһларни Аллах Таала кәчүргөн болсун.

Мән Қирғизстан уйғурулары «Иттипак» жәмийити намидин мәрхүмләрниң қалған балылары, урук-түкәнлирига өнөкүр қайғуруп тәсийә билдүримен вә уларға узун өмүр, бәхит - саадәтләрни тиляймән.

Нөвәттиki сөзгө чиккан мөшү құрларниң автори мәрхүм язғучи Ясин һажим Махмудиниң нағыти вә ижадийитиге кәң тохталди:

Мәрхүм Ясин һажим Махмуди Қирғизстанда яшап, өзиниң, язған шеир, hekayi вә сәясий публистикилиқ мақалилири билән жамаәт ичидә кәң тонулған әдиппесимизниң бири еди.

Ясинжан Махмуд оғлы 1931-жили 11-сентәбр күни Үйгурстаннин Или вилайитиниң Құрә районда дүнияға келгән. У 1937-жилдин 1941-жилигиче Құрә башланғуч мәктебидә, 1941-жилдин 1945-жилигиче Гулжака Таалийә оттура мәктебидә, 1946-жилдин 1950-жилгиче Гулжака «Билим юрти» мәктебидә оқуған. 1950-жили Үрүмчидики кадрлар мәктебиге оқушка әвәтилиди. У кадрлар мәктебини 1951-жили мұватапқыйтәлк тамамлиған болсими, унин дадиси Махмуд Худабердини Гулжидә «Инқилапқа қарши үнсүр» дәп 12-жыллық түрмә жазасыға һөкүм қылғанлықтын, «Синипий тәркиви ят, инқилапқа қарши үнсүр» дәп күрәш килишқа баштайты. Дадиси Махмуд Худабердиниң түрмидә йетиватқанлығы аз қәлгендәк, унин өзинимү түрмігө ташлаш хәвипи пәйда болиду. Ясинжан бириңидин, өзини сақлап қелиш; иккінчиидин, атисини күткүзүп қелиш үчүн вәтәнни тәрік етишқа қарар қилиду. 1959-жили Совет «Иттипақыға» чиққап, Фрунзе (назирки Бишкек) шәһиригә келип орунлишиду. Аз вақит өтмәй «Фрунзе» намидики үзәзегилик машинниларни ясаш заводыға ишқа кириди. У йәрдә 1959-жилдин 1969-жилиға қәдәр заводнин инструментал сехида ишләйди. Өзинин әмгәк паалийтәліридә жуқури нәтижиләргө еришкөнлиги үчүн завод мәмурити тәрипидин бирнәччә қетим «Нәрмәт граммотиси», медаллар вә маддий мұкататлар билән тәғдирлениди. Лекин завод һаваси унин саламәтлигигә тәсир көрсөткөнлиги сәвәбидин үзүн 1969-жили Төмүр йол катнаш идарасиға үткүлуп, проводник болуп ишләйди. Бу йәрдиму у өзинин зерәк, ғәйрәтлик вә тиришчан екәнлигини намайән қилиди. Төмүр йолда ишләш жәриянида «Төмүр йолда хизмет көрсөткөн илғар төмүр йолчи» деген медал вә бирнәччә мад-

уюштуруш ишлирини елип бариду. 1952-жилдин 1954-жилигиче ишчиларниң 126 көч курс синипини ечи, 3200-гә үйекин адәмниң савадини чиқириди. Унин талантлық тәшкілатчи вә қабилийтәлк тәшвиқатчи екәнлигигә қанаәт қылған мәмуритәт уни Или-Қазақ облуслуқ ишчилар уюшмисиниң тәшкілий-тәшвиқат бөлүмігө мәсъул қилип тайналдайды.

1957-жили Үрүмчидә ечилиған «Шинжан пән, техникин умумлаштуруш» жигиниға уни вәкіл қилип әвәтиди. Жигинда у «Назир Или облусида 185 миндин ошук миллий ишчилар ишсизликten қыйналмакта. Шунин үчүн ичкеридин бизгө илмий адәмләр, пән-техника хадимлири кәлсүн, аддий ишчиларни лазими үйек.

дий мұкататларни елишқа мүйәссәр болиду. 1991-жили «Әмгәк ветерани» болуп пенсиягә чиқиду. Ясин һажим Махмуди 2018-жили, 7-май күни Бишкек шәһиридә вапат болди.

Ясинжан Махмудиниң әдәбий ижадийити оттура мәктәптә оқуватқан ғағлирида башланған. Унин «Тұлкиниң һелиси» нағылар тунжа шеири 1953-жили «Или гезитидә» бесилған. Бу шеирида Сүйдүн ишчилар уюшмисида жигилған пулни бухгалтер хитайниң хиянәт қылғанлығини паш қилип язған. Кейинки сәясий һәрикәтләрдә әнә шу шеир үчүн күрәшкә елинған. Шу сәвәтлик Ясинжан кейинки язған шеирилири мәтбуатта елан қылдумған. Ясинжаннин нағытиди алғандә сәніпә дәп шуны тәкитләш лазимки, у пенсиягә чиққандын кейин қолига қәләм елип, вәтән, милләт азатлиғи йолида елип бериватқан ижтимаий, сәясий, қануний қәләм күришгә жан дили билән паал катнишип кәтти. Мошу ахирки 10-15 жил жәриянида «Виждан авази», «Иттипак» гезитлири сәніпилиридә давамлиқ шеир, hekayi вә сәясий әмгәклини жарий макалила рина елан қилип турди. У өзинин қолида қәләм елишиниң сәвәбини «Қәләм алай қолумға» нағылар шеирида нағайити ениң билдүрген.

Ей, худа, мәдәт бәргин қәләм алай, Жүргүм вәтән үчүн болди пард. Илтиңа қиласай достқа дәртлиримни, Қәләм-лә, яв қоксина қылгай пард.

Ясин һажим Махмудиниң «Наят йоли» (2004), «Вәтәнгә муһәббәт» (2011), «Болғын мәрданә» (2016) нағылар шеири, hekayi, мақалилар топламлири нәширдін чиқти. Ясин һажим Махмудиниң шеирилириң көпчилиги ана-вәтән, әзиз тұпрак, муһәббәт, достлук темириға беғишилған.

Поезд проводник болуп ишлігөн ғағлирида Совет Иттипақының нурғун шәһәрлирини көргән. Пенсиягә чиққандын кейинму сода - тиражет билән чәт мәмлекәтләргө барған. Әнә шу сәяхәтлириди өзинин ана-вәтенини башқа жайлардин үстүн көрүп, сәргарданлық нағытиға ечинип, мундақ дәп языду.

Яратқан, мән бир наған бәндәң едим, Қочурғын билмәй қылған гунаһимни. Китъәләр көрүп қалдым сәййан болуп, Тапнидим елим кәби пананымни.

Ясинжан Махмуди шеирилириң шәкли хилму-хил, тематика мәмүнү кәң, идеяйи мәмүнү чоңкүр, тили үйеник вә раван, тәсвири жанлиқ вә образлық, hekssияти жошқун вә муһәббәт нәприти ениң

болуштәк хүсусийтәләргө егэ.

Шаир Ясинжан Махмуди өзиниң «Наят йоли», «Қәшкірим», «Ухлимаймән», «Тәйяртурун», «Хар қылмаймән анамни», «Таянчимиз анам сән», «Таң атармұ?», «Қәләм алай қолумға», «Азар бәрмә мискин дилимға», «Тақитим йоқ», «Сатма», «Күрәш өлмәйдү», «Көрүп қалдым», «Болдұм» қатарлық көплигән шеирилири арқылы өз хәлқини, болупмұ яшларни вәтәнпәрвәрлик роңта тәрбийәләштә мүнім рол атқурди.

Ясин һажим Махмуди шаир болупла мақалмай, бирнәччә hekayi ғарниниң автори. У «Тажихан», «Виждан авази», «Путы сунған док ешәк», «Троллейбуста», «Төмүр канатлық күшлар», «Бу дәрдимни кимгә ейтимән», «Қәпәздики тотикуш», «Ханниң каллиси», «Айлиханниң құлқиси», қатарлық hekayi ғарнини язған. Язғучи бу hekayiliридә Үйгурстанда вә Совет Иттипаки дәвридә уйғурлар арисида өзи көргөн вә аныған бәзи вәқәләрни типикләштүрүп үзип чиқкан.

Ясинжан Махмудиниң ижадийитида сәясий публистикилиқ мақалилири кәң оқуғучилар тәрипидин алқышка сазавәр болди. Болупмұ, унин «Тәғдиримиз өз қолимизда», «Беләрва туралмаймиз», «Дүшмәндин үгінәйли», «Етиқатимизда чиң турайли», «Синак» «21-әсир босугисида», «Милләтни сөйүш идеясина тиқләйли», «Сәясэттін чәттә туралмаймиз», «Әсирләр садаси», «Милләтни ғеми кимниң бойнида», «Милләтчилик деген немә?», «Биз нәгә кетип баримиз?», «Униң жильтизи нәдә?», «Вәтән даваси ким қилиши керәк», «Милләт мәнпийити һәммидин әла», «Вәтән даваси – мұстәқиллиқ үчүндүр», «Бизгө пәкәт әркинлик керәк» қатарлық сәясий – нәзәрийәвий мақалиларни үзип, миллій мұстәқиллиғимиз һәм вәтән дәваси һәккиди өзиниң мұлаһизилирини оттурға қоуп, хәлқимизниң миллій ғурурини ойғутуш йолидики күришимизгә өзиниң һәссисини қоушуп кәлди. Шундақла, «Миллій ғуруримизни йоқатмайли», «Миллій әнъәнимизни сақлап қалайли», «Миллій урп-адитимиз һәккідә», «Миллій тилемиз һәккідә», «Тили йоқ милләт болмайду», «Милләт мәнпийити һәммидин әла», «Әдәп-әхлақ тогрисида бәзи пикерләр» қатарлық мақалиларни үзип, хәлқимизниң милләт сүпитетіде сақлинип қелишиға тәшәббускарлық килди.

Ясин һажим Махмуди өзиниң миллій һессият билән суғурулған шеирилири, hekayi ғарнини, вәтәнпәрвәрлик роң билән үзилған сәясий мақалилири арқылы Қирғизстан уйғур әдәбиятынин тәрәккүй қилишінде өзиниң һәссисини қошти.

Бу жил Ясин һажим Махмудиниң өзатыға 3 жил, аяли Туранқиз һажимниң өзатыға бир жил толди.

Ясин һажим Махмуди нағыт болған болса бу жили 90 яшқа толатти. Унин ярқын симаси уни билгән, тонуған кишиләрниң қәлбидә мәнгү яшайды.

Әкбержан Бавдун

Ясин һажим Махмуди вә унин аяли Туранқиз һажим, 2017-ж.

ئپلان قىلىنغان. شائىر ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتنىڭ "جمجىتلىقنىڭ ھېكايىسى" ناملىق شېئرلار تۆپلىمىنى تۈركچىگە ترجمە قىلغان 2021 بولۇپ، مەزكۇر كىتاب - يىلى - 4 ئايدا تۈركىيەدە ئومجا" نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىndى. رېداكسەيە

ئاچقىق
قىرتاق
لېكىن ئاجايىپ سېھىرلىك
قارامتۇل رەڭى
كۆيۈك ناندەك تەمى بىلەن
هايات خۇددى قەھۋەگە ئوخشايدۇ.
كۆزۈڭدىن ئاققان ياش
پېشانەڭدىكى تەر
قەھۋەدەك قىرتاق
ئەمما
سېھىرلىنىپ تۈرۈپ ياشايسەن شۇنداق.
كۆرۈمسىز رەڭ ئىچىدىكى
ئىسمىنى دېبەلمەيدىغان
تەسۋىرلەپ بېرەلمەيدىغان
ئۇ ھۆزۈر ئۈچۈن.
ئازاپلانساڭمۇ
يالغۇز قالساڭمۇ
ياشايىسىن شۇنداق.
سىنى مەپتۇن قىلغان
ئۇ ئاجايىپ
سېھىرلىك تەمنى تېپىش ئۈچۈن
كۆيۈك تەمللىك
قىرتاق قەھۋەنى
بىر يۈتۈم، بىر يۈتۈمىدىن ئىچكەندەك
ھەر كۈنى
بىر ئۈمىد بىلەن
بىر قەدەم - بىر قەدەمدىن
كېلىسىن مېڭىپ.
نەواب دا

سېرىق ياپراق سارغايان بۈزلەر
ئاچىق شامال چىلايدۇ قىشنى
كۈلەر، كۈلەر، كۈلەر، كۈلەر
هاياتلىقنى باغريغا تېڭىپ
سەبىر بىلەن كۆتىدۇ يازنى .

غىسىلدايىدۇ ئاياق ئاستىمدا
نالە قىلىپ نىجان غازاخلار
يېشىل ياپراق تاشلاپ كەتسىمۇ
يالغۇز دەرەخ تىك تۇرار يەنە
قەلبى يارا مىنىڭ قەلبىمدىك
كۈنلەر، ئايilar چەكسىمۇ ئازاب
مەن كۆتكەندەك كۆتەر باھارنى .

نوياپردا قىران بىر يىگىت
نوياپردا ئولگەن بىر بۇۋاي
نوياپردا گۈزەل بىر پەرى
بەلكى بۇۋاق يىللار ئىلگىرى
نوياپردا تۈغۈلغان مەندەك .

ياشلىقلەر قالار قەلبىدە
ئۇنتىلغان غۇۋا بىر جوشتهك .

ئۇقۇغان . ھازىر ئىستانبۇل
 ئۇنىۋېرسىتېتى ئىجتىمائىي
 بەنلەر ئىنسىتتۇتى ئاياللار
 تەتقىقاتى كەسپى ئاسپىرانتى .
 بىر قىسىم ئىجادىي
 ۋە تەرجىمە شېئىلىرى
 "ئىزدىنىش" تور ژۇرنالى ،
 گېزىتى ، "ئىتتىپاڭ"
 سەنئەت" ، تۈركچە "يېڭى
 ژۇرناللاردا قاتارلىق

ئامنە سەدەپ 1981 - ئائىنك 11 - ئائىنك 6 - كۈنى 11 - يلى 1981 - ئايىت ۋايىت ئويغۇرستاننىڭ ئاقسۇ ۋېلايىتى ئۇچتۇرپاڭ ناھىيەسىدە تۈغۈلغان. باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپنى ئۇچتۇرپاڭ ناھىيەسىدە كېيىن شىنجاڭ ماشىنسازلىق ئېلىكترون سانائىتى ئالى تېخنىكومدا

ئامنە ۋايىت سەدىپ

قارا دېڭىز

سیمیاڭ قارا
نەلبىڭ يارا
كۆپكۈڭ سۇلىرىڭ
تارىخىنىڭ كۆز ياشلىرى بىلەن ئاچىقىق ۋە
غىرتاق تەمگە كېرگەن
غۇزەزلىك دولقۇنلىرىڭ
ساڭا كۆمۈلگەن ئاجىزلارنىڭ نالە پىغانى
شاۋاقۇنلىرىڭ بىراق تارىمىدىكى خەلقىمنىڭ
ئاھۇ زارىدەك ۈبچىنىشلىق
چەكسىز قىرغانلىرىغا باققىنىمدا
زېمىننىڭ كەڭلىكىنى
غۇزەدەك سۇلىرىڭدا ئۇرگىنىمدا
بىئاللىقنىڭ سوغۇقلۇقىنى ھېس قىلىمەن
ئەي قارا دېڭىز
سەن قارا قىسمەتلەرنىڭ كانى
قارا تارىخىنىڭ شاھىتى
بىراق كەڭلىقنىڭ خەۋەرچىسى
مۇدھىش رىئاللىقنىڭ شاھىتىسىن
مىنىڭ ئۇچۇن
دولقۇنلىرىڭدا ئۇرۇلۇپ، قاياقتىندۇر لەيلەپ
كەلگەن
بۇنوں كەبى
عەلیات دولقۇنلىرى مېنىمۇ ئۇچۇرۇپ كەلدى
ساڭا
كەل
باغرېڭغا چۆكەي
قارا قىسمەتلەرىمىنى ساڭا ئاڭلىتاي
كۆز ياشلىرىم ساڭا تۇز قاتىسۇن.
غەسەرتىسىن قۇتۇلغان وۇجۇدۇم
دولقۇنلىرىڭدا قىرغاقلارغا ئېتىلىسۇن.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
كُلُّ ذَنبٍ مُغْفَلٌ بِهِ
كُلُّ حَسْنَى مُعْتَدَلٌ بِهِ

بیالدین کی چوں

كۆزلىرىمنى يۈمەننىمىدا
ئاچقۇم كەلەمەيدۇ پەقەمت
چۈشلىرىم خىال
خىياللىرىم چۈش
قوشۇلۇپ كەتكەن بىر - بىرگە
خۇددى سىنىڭ تىنىقىڭ ماڭا قوشۇلۇپ
كەتكەندىماڭ .
پەقەت چۈشۈمىدىلا ئاپامنىڭ
كېچىك قىزىمەن .
چاچلىرىم قىرقۇق ئۆزۈلگەن خەسىز بىغۇبار
پەقەت كۆرمەلەيمەن چۈشلىرىمە
ھەسىرەتلىرىگە چىدىيالماي يېرىلىپ
كەتكەن يەردىن
بۈلدۈقلالپ قايىناب چىتقان توققۇز بۇلاقنى
مۆلچەر تېغىدا خەنجرىنى ئېسپ
مەغۇرۇ تۇرغان يەتتە قىزلازنى
چۈشلىر ئېچىدە خىال
خىياللار ئېچىدە چۈش
مۇساپىرغا بارمۇ بۇنىڭدىن ئۆزگە
ھۇزۇرلۇق ئىش؟
ساڭا ئاتىخان ئەمك گۈزەل ھېكايدەمنى
چۈشۈمەد يازىمەن .
كاكىكۈك قونغان تاللەقلاردا يۈرگىنىمىزنى
كۆزلىرىمنى يۈمۈپ كۆزىمەن
كۆزلىرىمنى يۈمۈپ كۆتكەنمەن يەنە
كاكىكۈننىڭ قايىتا سايىرىشنى
ئەمتلىس كۆينەكلەرى بىلەن
ئىشكى ئۆرۈم چاچلىرىنى ئۆينۈتۈپ ،
كاكىكۈتكەن سايىراپ ، كۈلکە -
چاچقاڭلاردا
باغلاردا ئۆزۈم ئۆزۈۋاتقان ئۇيغۇر قىزىنى
ئورما ناخشىسى بىلەن ئېتىزلارغا جان
بەرگەن
بادام دوپىلىق ئۇيغۇر يىگىتنى
ئاھ نېمە دېگەن گۈزەل كۆزەرنى يۈمۈپ
ياتماق
چۈشلىرىدە خىال ، خىياللاردا چۈش يازماق .

دوبیا

هدر ره گنگه پوتولگهن
پاجئه لیک ببر قسمت
یا کی بار دور گول لیریده
سپه لیک ببر مؤهه ببهت
هدر خلیغا موجه سسهم
تا، بختیک، بیله بایت

بادام دوپیا
چیمهن دوپیا
گول دوپیا
گول قولاردن کەشتىلەنگەن ئۆز دوپیا
شان _ شهرپىشك ، ئىززىتىشكىنى يوقاتتۇق
بۈگۈن سەنمۇ بىزگە ئوخشاش خار دوپیا
دوپیا تىكىھەن قوللار بۈگۈن باغلاقتا
دوپیا كىيىگەن باشلار كەتتى زىندانغا
سەن بىللەن تەڭ يوقاتتۇق بىز ئۆزۈلۈكىنى
تەمتىرىھەشتە يۈرۈمىز بىز ھەر ياقتا .

گوژہل روایت

سینی قهلبیمنیڭ ئەڭ چوڭقۇر يېرىدە
ساقلىدىم سۆيگۈڭدىن ئېرىپ كەتمەي دەپ
مۇزىدىن تون تىكىپ كىيىۋالىدىم.

سېنی سېغىنغاندا ئاۋايلاپ ئالقانلىرىمغا ئالدىم ساڭا ئۇزاق تىكىلىدىم سەن ماڭا باققاندا كۆزلىرىمنى ئەپ قاچىسىم.

بۈگۈن ئاشقىلىق بىز ئۇچۇن چەكلەنگەن مېۋە
مېنى مەندىن سىنى سەندىن ئايىرىدىغان.

مهن قارا قۇتنىڭ ئاغزىنى ئاچقاندا
 سەن كۈھقاپتىن چىققاندا
 ئاسمان يەرگە چۈشۈپ چىقلوغاندا
 مەن چەكلىمىلدە دىن ھالقىپ
 مەن بولۇشتىن ۋاز كەچكىندە
 ئۈپۈق بىلەن دېڭىزنىڭ توتاشقان
 يىرى
 بىزنىڭ ئاخىرقى بېكىتىمىز .
 ئەنە شۇ چاغدا
 چېڭىرالارنى بۆسۈپ چىقىپ
 مۇكۇۋالغان يېرىدىن چىقىدۇ
 قىلىن بىر كىتاب .

کولپ قوی

کولوپ قوي
 کولکندىن بەلكى
 بۇلۇقلار تارقار
 قوياش تېمىمۇ ئىللەق نۇر چېچىپ
 قاراڭغۇ كېچىنى يورۇتار ھەتتا
 شۇ كولكىدىن تۇغۇلغان بىر ئاي.

کولوپ قوي
نادانلارنىڭ نەسپەتىگە
بىلدەمىنلىڭ تەنبىھلىرىگە
کولوپ قوي، پەقەنلا كولوپ،
دەستە ئىنىڭ قىلغان. غەيەتلىك بىگە.

بـ کـی سـمـدـهـ .
مـوـگـونـ هـمـرـ یـهـرـدـهـ ئـوـلـومـ بـارـ
خـوـدـدـیـ تـؤـنـگـوـنـ هـبـیـجـ یـوـقـنـهـ
مـوـمـامـ ، بـوـقـامـ ، دـادـامـ ، ئـاـپـامـ ئـوـلـوبـ
کـهـتـمـگـهـنـدـهـاـكـ .
لـهـسـلـیدـهـ ئـوـنـتـوـپـ قـالـگـانـ ئـىـكـهـنـمـهـنـ
نـوـلـوـمـنـیـ .
پـهـرـبـانـ ئـاـپـامـنـىـكـ " ئـوـلـومـ قـاشـ بـلـهـنـ
کـوـزـنـىـكـ ئـارـبـلـقـىـداـ " دـېـگـهـنـ سـوـزـىـنـىـ
مـوـگـونـ ، دـېـرـبـزـهـ مـدـنـ باـقـقـىـنـىـمـاـ
سـرـتـتـىـكـ ئـوـلـومـگـهـ
لـهـسـلـیدـهـمـ ھـمـمـىـنـىـ .

ДЕТИ И ВОЙНА: ПРЕСТУПЛЕНИЕ ПРОТИВ ЧЕЛОВЕЧНОСТИ

Все люди родом из детства. Впечатления детства сопровождают человека всю жизнь. Наверное поэтому считается, что детство это самая прекрасная пора в жизни человека, а война, насилие и детство – это несовместимые в сознании человека понятия. Однако к сожалению в реальности детям нередко приходится жить в условиях, когда их детство приносится в жертву антигуманной политике.

Недавно на Иссык-Куле в г. Каракол прошло мероприятие, приуроченное к Международному Дню защиты детей. Оно было посвящено детям войны, чье детство было украдено войной.

По рассказам представителей этого поколения

на фото: автор статьи с матерью Рахией Ахматовой (первая слева)

ти не учились в , а с утра до позднего вечера трудились в колхозе наравне со взрослыми. Все это сопровождалось лишениями в питании, одежде.

Идея проведения мероприятия вынашивалась несколько лет. У ее истоков стоял заместитель председателя Татаро-башкирского культурного центра Шакиров Х.Ю. Инициативу поддержали представители уйгурской общественности и других нацио-

эпидемии COVID-19 было решено чествовать детей войны малыми группами. Поэтому в международный День защиты детей 1 июня были приглашены первые 50 человек. Мероприятие проводилось в городском парке Победы.

В акции приняли участие представители всех национально-культурных сообществ, председатель и депутаты Горкенеша, вице-мэр г. Каракол, учащиеся школ города. Все выступающие говорили, что дети должны жить счастливо с родителями. У них должно быть счастливое детство, не омраченное войной, голодом, концлагерями. Участники мероприятия выразили признательность организаторам за проявленное внимание.

можно заключить, что практически у них не было детства. Наверное нам трудно до конца понять это, и мы не придаем этому должного значения. Но если вдуматься, то это от-

дельная глава преступления против человечности, называемого войной, геноцидом и другими печальными словами. Так например, Шакирова Разиям Ахматовна рассказывает, что они фактически поч-

нально-культурных объединений. Была изготовлена юбилейная медаль, составлены списки детей войны.

В целях соблюдения правил безопасности во время

Сайфулла Абдуллаев,
доктор филологических наук,
профессор Иссык-Кульского
государственного
университета им.
К. Тыныстанова,
г. Каракол

Распространения коронавирусной инфекции

Вспышка коронавирусной инфекции COVID-19 (пневмония нового типа) началась в конце декабря 2019 года. У жителей города Ухань, провинции Хубэй Центрального Китая выявили первые случаи пневмонии неизвестного происхождения. Заболевание было связано с местным рынком животных и морепродуктов.

31 декабря 2019 года власти Китая сообщили о вспышке неизвестной пневмонии во Всемирную Организацию Здравоохранения (ВОЗ).

30 января ВОЗ признала вспышку нового коронавируса чрезвычайной ситуацией в области общественного здравоохранения, имеющей международное значение.

11 февраля 2020 года заболевание получило название новой коронавирусной пневмонии — COVID-2019 (официальное название SARS-CoV-2).

В Кыргызстане наблюда-

Текущая статистика по коронавирусу на 30.06.2021 (Киргизия)		
Население	6 631 тыс.	
Всего заражений	125 003	1,9 %
Смертельные случаи	2 000	1,6 %
Выздоровевшие	110 082	88,1 %
Сейчас болеют	12 921	10,3 %
Сделано тестов	1 301 911	
тестов на 1 млн.	196 345	

ется третья волна эпидемии коронавируса нового типа (COVID-19). Об этом заявил

замминистр здравоохранения и социального развития Кыргызстана Жалалидин Рахматул-

лаев, передает ИА «Ферганы».

«По эпидемиологической ситуации с COVID-19 по Республике с начала пандемии отмечается две волны коронавирусной инфекции - в июле и ноябре 2020 года, и на сегодняшний день наблюдается, к сожалению, третья волна», - сказал он.

Увеличение числа случаев коронавирусной инфекции, по словам замминистра, отмечается с апреля. В последние семь дней высокая заболеваемость фиксируется в городах Ош и Бишкек.

Согласно последним исследованиям за март-апрель 2021 года, в Кыргызстане циркулируют четыре штамма COVID-19.

По данным на 30.06.21г. Минздрава всего за время пандемии в стране было выявлено 125003 случая заражения коронавирусной инфекцией, 2000 пациентов с COVID-19 скончались.

«Кактус Медиа»

Тәзийәләр

Недавно, на 67 году жизни скончался **Салай-Ахунов Евласхан Ергешович**, генеральный директор ОсОО «Рубин», общественный деятель, член Совета «Международной ассоциации карачаевцев «Ата-Джурт».

Евласхан Ергешович как крупный бизнесмен внес свой вклад в развитие экономики нашей республики и как общественный деятель он также никог-

да не оставался в стороне от жизнедеятельности

Общества уйголов «Иттипак» КР и принимал участие в общественно-культурной деятельности данного Общества. Он являлся активным поборником сближения и единства народов нашей многонациональной республики. В связи с кончиной Евласхана Ергешовича мы выражаем глубокое соболезнование семье и родственникам покойного.

Пусть Земля ему будет пухом.

Общество уйголов «Иттипак» КР.

Чуй вилайети, Иссык-Ата наийәси, Ново - Покровка йезисинин турғуни

Икрамжан оғлы Әхмәтжанниң

71 йешида вапат болуши мұнасивити билән мәрһүмниң аилисигә, урук-туққанлирига чонкур қайғуруп тәзийә билдуримиз вә сәвир-тақәт тиләймиз. Мәрһүмниң ятқан жайи жәннәтә болсун.

Амин.

Оттуз оғул мәшрәп әһли,
Ново-Покровка жамаити

Бишкек шәһири, Аламедин-1 кичик турғуни, Қыргызстан уйғурулар «Иттипак» жәмийити Аяллар көнишиниң рәиси Турсунай Қасимоваға аниси

Айимхан Һашимжан қизинин

вапат болуши мұнасивити билән чонкур қайғуруп тәзийә билдуримиз вә сәвир-тақәт тиләймиз
Мәрһүмәниң ятқан йери жәннәттә болсун.

Қыргызстан уйғурулариниң «Иттипак» жәмийити

Чүй вилайети, Аламедин наийәси, Лебединовка йезисиниң турғуни, мушу йезидики «Быстроток» кафесиниң егиси

Аблизим Абдураим оғли

61 йешида вапат болди.

Мушу мұнасивәт билән мәрһүмниң аилисигә, урук-туққанлирига чонкур қайғуруп тәзийә билдуримиз вә сәвир-тақәт тиләймиз.

Қыргызстан уйғурулариниң «Иттипак» жәмийити,
Лебединовка йезисиниң уйғур жамаити.

ТӘБРИКЛӘЙМИЗ!

Чуй вилайети, Аламедин наийәси, Лебединовка
йезисиниң тургуну, узун жиллар бойы мошу йеза
уйгур жамаәтчилериниң жигитбешиниң ярдәмчеси
болуп ишилгән, «Иттифак» гезитигә муштури топлаш вә
уни тарқитиши иширига көп әжир сиңүргән

**САБИРЖАН РУСТАМ оғлиниң
тугулган күниниң 80 жиллик**

тәвәллуди билән чин көңлимиздин тәбрикләймиз!
Сабиржан Рустам оғлига тән-саламәтлик, узун-өмүр,
аиписигә бәхит-саадәтләрни тиләймиз.

Кыргыстан уйгурлариниң «Иттифак» жәмийити

Редакциягә өздөң рәхмәт!

Әссаламу әләйкум,
Күрәзстанда
чиқидиган
гезитиниң
тәһрират
һәйъәтлиригә өзәмниң өздөң
рәхмитимни билдүримән.

«Иттифак» гезитиниң
май санида Қыргызстанда
яшаватқан бир туққан
акам Рәхимжан Абдувайит
оғлини издәп язған хетим-
ни гезиттә елан қылғандын
кейин, издигән туққанлирим
тепилди. Акам Рәхимжан
билән аялы Әтиргүлләр
аламдин өтүп кетипту.

Худага шүкри, уларниң ба-
лилири тепилди. Улар билән
мән бир нәччә қетим теле-
фон арқылы сөзләштим.

Акам Рәхимжан вап-
нат болған болсыму, униң
балилириниң тепилгенинага миң
қәтлик шукриләр ейтимән.

Мениң туққанлиримни
тепишиқа ярдәм қылған
«Иттифак» гезити
редакциясында
миннәт-
дарлигимни билдүримән.

Әкберәжан әпәндим
башилиқ «Иттифак» гези-
тидикі барлық хадимларга
тән-саламәтлик, узун-
өмүр вә хизмәтлиридә өздөң
утуқларни тиләймән.

**Нәрмәт билән Халидәм
Ношур қызы, Норвегия**

Открылась персональная выставка художника С. Бабаджанова

17 июня в филиале «Галереи М» открылась персональная выставка заслуженного деятеля культуры Кыргызской Республики, художника Сабиджана Бабаджанова.

Вниманию публики мастер впервые представил свои живописные произведения.

Большинство из них были созданы за последний год, и посетители нынешней экс-

позиции увидели их первыми. Кстати, любую из картин можно приобрести.

Данная выставка продлится до 16 июля сего года. Адрес: г. Бишкек, филиал «Галерея М» ЦУМ -2, «Айчурөк», 4-й этаж/ 413 и Архолл. Телефон: 0(550) 55-12-93

Соб.корреспондент.

Фото Абдурахима
Хатизова

